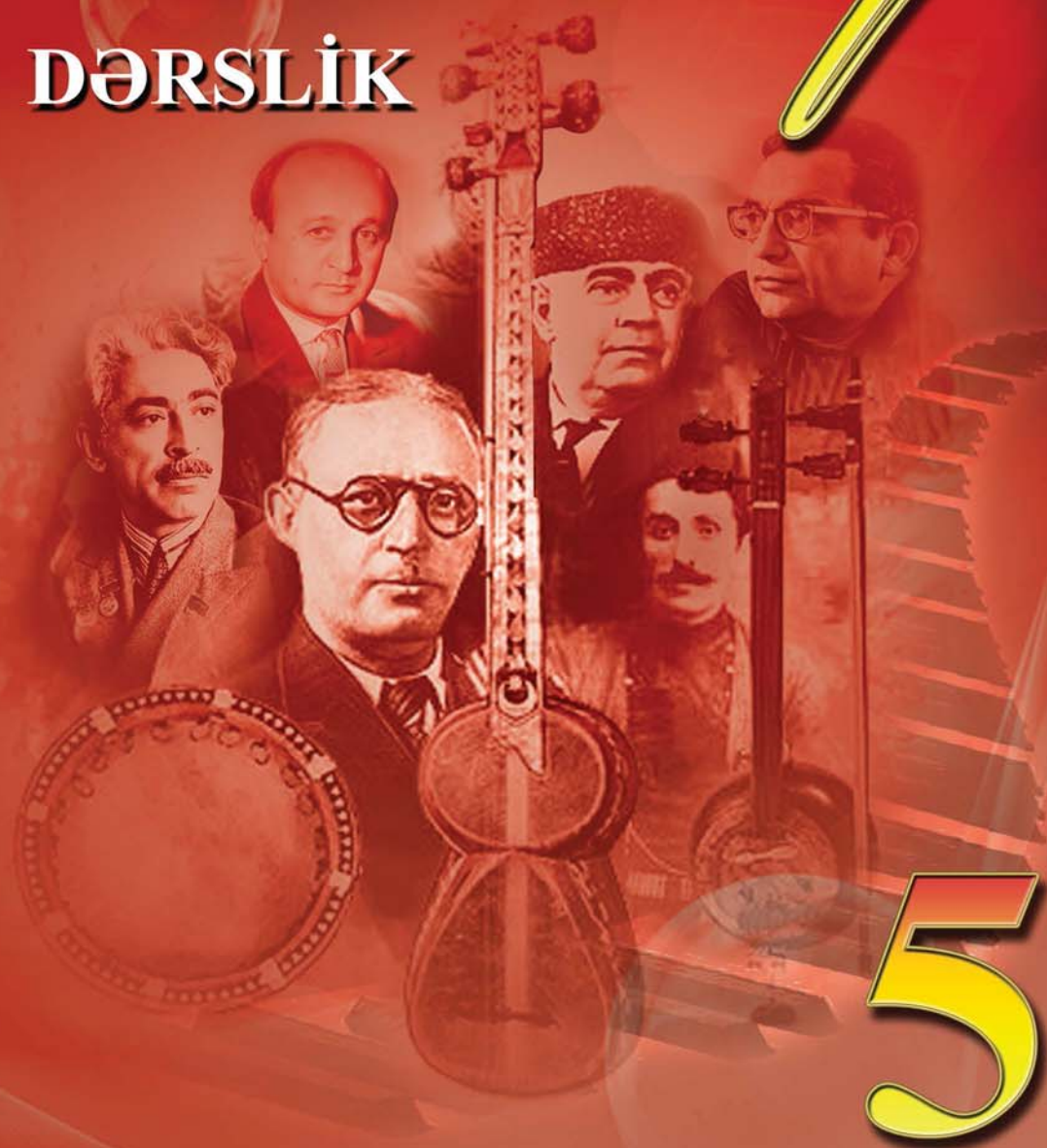

Musiqi

DƏRSLİK

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadیرiz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hər bə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
YEGANƏ AXUNDOVA, OFELİYA İMANOVA

MUSİQİ 5

*Ümumtəhsil məktəblərinin 5-ci sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə*

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

BAKİ - 2017

MÜNDƏRİCAT

POEZİYA VƏ MUSIQI

Mövzu 1. Poeziya və mahnı.....	6
Mövzu 2. Vokaliz.....	8
Mövzu 3. Sözsüz mahnı.....	10
Mövzu 4. Poeziya və kantata.....	12
Mövzu 5. Libretto və opera.....	14
Mövzu 6. Libretto və balet.....	16
Mövzu 7. Libretto və operetta.....	18
Mövzu 8. Keçilmiş mövzuların təkrarı.....	20

MUSIQIDƏ ŞEİRİN ROLU

Mövzu 9. Mahnı və poeziya.....	22
Mövzu 10. Aşıq musiqisi və poeziya.....	24
Mövzu 11. Muğam və poeziya.....	26
Mövzu 12. Zərbi-muğam və poeziya.....	28
Mövzu 13. Romans və qəzəl.....	30
Mövzu 14. Keçilmiş mövzuların təkrarı.....	32

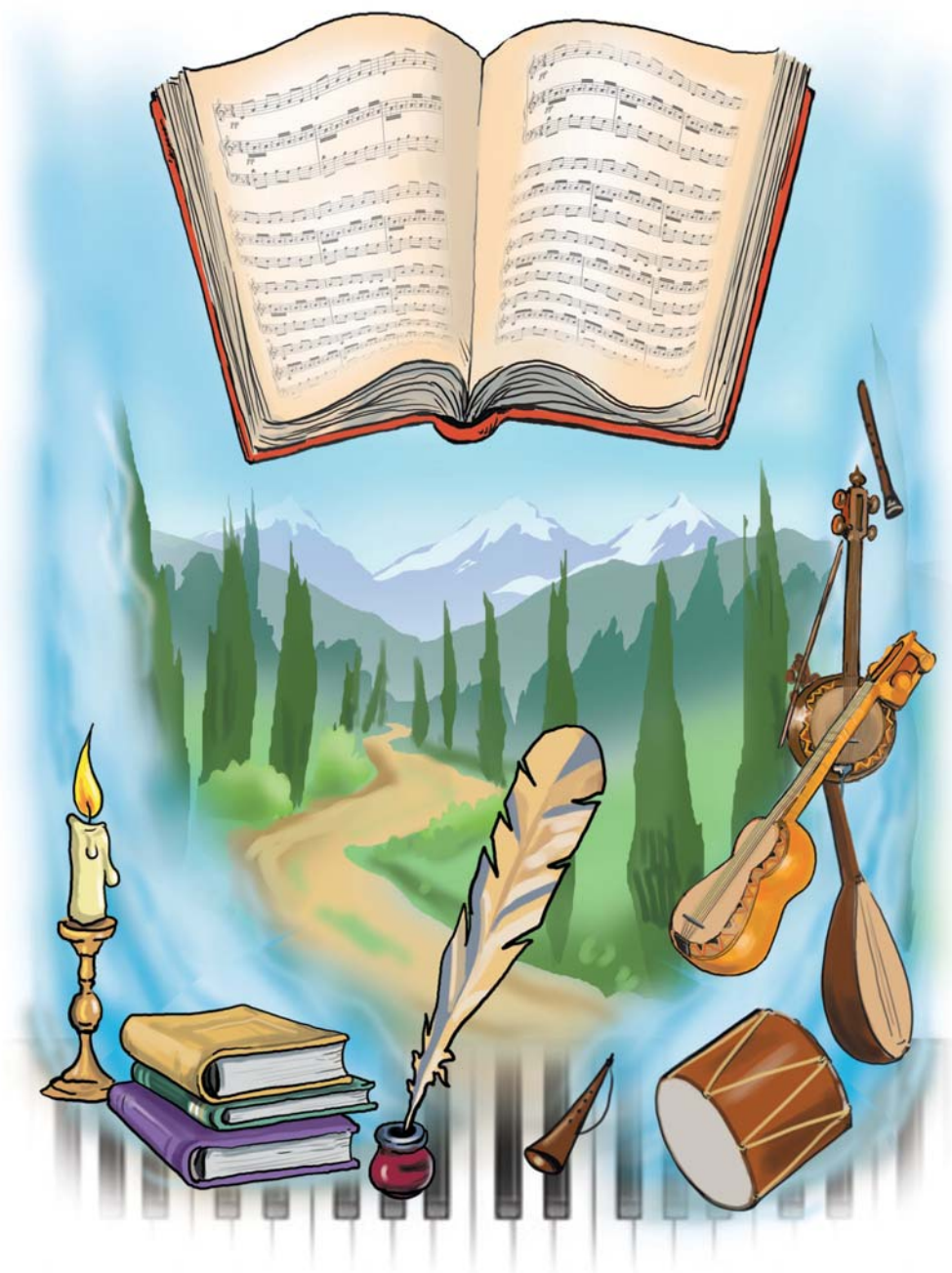
MUSIQI VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT

Mövzu 15. Musiqi və Xalq rəssamı Tahir Salahovun yaradıcılığında «Xəzər» mövzusu.....	34
Mövzu 16. Musiqi və Xalq rəssamı Toğrul Nərimanbəyovun yaradıcılığında musiqili lövhələr.....	36
Mövzu 17. Muğam dəsgahları və təsviri incəsənət.....	38
Mövzu 18. Musiqidə və təsviri incəsənətdə sülh mövzusu.....	40
Mövzu 19. Musiqidə və təsviri incəsənətdə Nizami Gəncəvi obrazı.....	42
Mövzu 20. Musiqidə və təsviri incəsənətdə Məhəmməd Füzuli obrazı.....	44
Mövzu 21. Musiqidə və təsviri incəsənətdə ana obrazı.....	46
Mövzu 22. Musiqidə və təsviri incəsənətdə Novruz bayramı.....	48
Mövzu 23. Keçilmiş mövzuların təkrarı.....	50

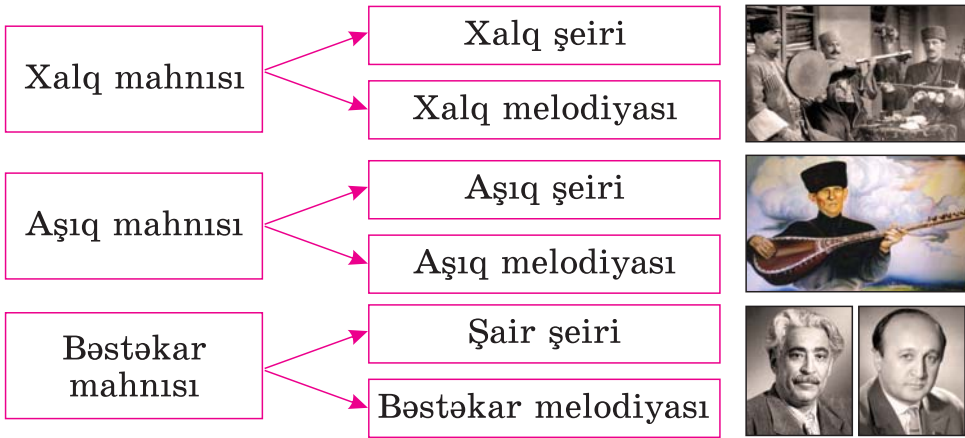
TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT, KİNO VƏ MUSIQI

Mövzu 24. Təsviri incəsənətdə və musiqidə karvan obrazı.....	52
Mövzu 25. Kinoda və musiqidə qəhrəmanlıq obrazı.....	54
Mövzu 26. Təsviri incəsənətdə və musiqidə Don Kixot obrazı.....	56
Mövzu 27. Təsviri incəsənətdə və musiqidə təbiət mənzərəsi.....	58
Mövzu 28. Təsviri incəsənətdə və musiqidə Neft daşları obrazı.....	60
Mövzu 29. Təsviri incəsənətdə və musiqidə Ulu öndər Heydər Əliyevin obrazı.....	62
Mövzu 30. Təsviri incəsənətdə və musiqidə Hindistan mövzusu.....	64
Mövzu 31–32. Keçilmiş mövzuların təkrarı.....	66
Musiqi lüğəti.....	67
Dərsliyə daxil olan mahnıların notları.....	68

POEZIYA VƏ MUSIQI

POEZİYA VƏ MAHNI

Mahnı musiqi və şeirdən ibarət kiçikhəcmli incəsənət əsəridir. Ümumiyyətlə, musiqi ilə poeziyanın vəhdəti mahnı janrının bir çox növlərində mövcuddur.

Xalq mahnıları el musiqiçiləri, xanəndələr tərəfindən yaradılır. Xalq mahnılarında mahnı mətni, əsasən, bayatılardır. Bu növ mahnılarda bəzən mətnin müəllifi xanəndənin özü olur. «Qəmərım», «Ay qara qız», «Şuşanın dağları», «Ay qəşəng ceyran» və s. xalq mahnılarının musiqisi və sözləri məşhur xanəndəmiz Xan Şuşinskiyə aiddir.

Mahnı dinləyək

ŞUŞANIN DAĞLARI (Azərbaycan xalq mahnısı)

Şuşa şəhəri. Cıdır düzü

Xan Şuşinski

Mahnını yada salaq və notla oxuyaq**VƏTƏN OĞLU**
(*Aşıq mahnısı*)

Mahnı mətninin xarakteri ilə melodiyanın xarakteri arasında uyğunluq olmalıdır. Əgər şeirin xarakteri şəndirsə, onda ona bəstələnmiş mahnının melodiyası da şən xarakterli olur. Dinlədiyimiz «Şuşanın dağları» və «Vətən oğlu» mahnılarının melodiyları mətnlərin xarakterinə uyğun olaraq şəndir və 6/8 xanə ölçüsündə səslənir.

Mahnı öyrənək**QALİBLƏR MAHNISI**

*Musiqisi Qəmbər Hüseynlinin,
sözləri Ələkbər Ziyatayıdır.*

I

Bizi dağlar qartalıtək böyüdən,
Bir anasan, ey doğma yurd, ey Vətən!
Öz mahnını öyrədirsən bizə sən,
Qaliblərin mahnısıdır bu mahnı!

II

Bu mahnıyla ötür aylar, fəsillər,
Ağgünlü bir dünya qurur nəsillər.
Qulaq verin, ellər, ellər, ay ellər,
Qaliblərin mahnısıdır bu mahnı!

Suallar

1. Poeziya nümunələrinin mahnı yaradıcılığında rolu nədən ibarətdir?
2. Xalq mahnıları necə yaranır?
3. Bəstəkar mahnılarının xalq və aşıq mahnılarından fərqi nədədir?

Tapşırıq: «Qaliblər mahnısı»nın məzmununa uyğun şəkil çək.

2-ci mövzu

VOKALİZ

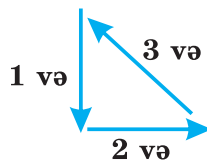
Səslə və sözsüz ifa olunan melodiya «vokaliz» adlanır.

Mahnını vokaliz şəklində və notla oxuyaq

ARZULAR

Musiqisi Tofiq Quliyevindir.

Bəstəkar Tofiq Quliyevin «Görüş» filminə yazdığı «Arzular» mahnısının melodiyasından bir parçanı vokaliz şəklində oxuyaq və 3/4 xanə ölçüsü ilə dirijorluq edək.

Musiqi dinləyək: «Neft şahzadəsi» cizgi filmindən «Vokaliz»

Musiqisi Oqtay Rəcəbovundur.

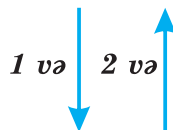

BUNU DA BİLİN

«Neft şahzadəsi» cizgi filmində neft şahzadəsi yüksək qadın səsi ilə vokaliz oxuyur. Yüksək qadın səsinə «soprano» deyilir.

Mahnı oxuyaq

«Araz» mahnısını əvvəlcə vokaliz şəklində oxuyaq və 2/4 xanə ölçüsünə uyğun dirijorluq edək.

ARAZ

*Musiqisi Asəf Zeynallının,
sözləri Rəsul Rzanındır.*

I

Araz, Araz, daşqın Araz,
Dalğaları aşqın Araz.
Könlüm kimi coşqun Araz,
Nə gözəldir gözün sən!
Araz, Araz, daşqın Araz,
Dalğaları aşqın Araz.

II

Axıb getmə əbəs yerə,
Süd ver körpə əkinlərə.
Çiçəklənsin düzən-dərə,
Dilə düşsün sözün sən.
Araz, Araz, daşqın Araz,
Dalğaları aşqın Araz.

«Araz» mahnısı Azərbaycanı iki yerə (Şimali və Cənubi) ayıran və hər iki tərəfin mahnı və şeirlərində tez-tez yad edilən Araz çayına həsr edilib.

«Araz» mahnısı xaraktercə qəmlidir. Mahnının xanə ölçüsü 2/4 olub, aramlı tempdə səslənir.

BUNU DA BİLİN

Araz çayı öz başlanğıcını Türkiyə ərazisindəki Ərzurum dağlarından götürür. Azərbaycan Respublikası və Cənubi Azərbaycandan keçərək Sabirabad rayonunun Suqovuşan kəndi ərazisində Kür çayı ilə birləşir və Xəzər dənizinə tökülür.

Asaf Zeynalli

Araz çayı

Rəsul Rza

Suallar

1. Vokaliz nədir?
2. Vokalizlə mahnı arasında oxşarlıq və fərq nədən ibarətdir?
3. «Araz» mahnısı nəyə həsr olunub?
4. «Araz» mahnısının xarakteri necədir?

Tapşırıq: «Araz» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çək.

SÖZSÜZ MAHNI

*Feliks
Mendelson*

Musiqidə sözlü mahnılarla yanaşı, sözsüz mahnılar da mövcuddur. Dünya musiqi tarixində sözsüz mahnı janrını ilk dəfə alman bəstəkarı Feliks Mendelson, Azərbaycanda isə dahi bəstəkarımız Süleyman Ələsgərov yaratmışdır. Bu cür mahnılar quruluş və xaraktercə yaxşı tanıdığımız sözlü mahnılara oxşasa da, onlarda adından da göründüyü kimi, şeirdən istifadə olunmur.

*Süleyman
Ələsgərov*

Musiqi dinləyək: Süleyman Ələsgərovun «1 №-li sözsüz mahnı»sından bir parça

Bəstəkar Süleyman Ələsgərov «1 №-li sözsüz mahnı»nı və bu janrda digər mahnıları Azərbaycan xalq çalğı alətləri orkestri üçün yazmışdır. O bəstələdiyi sözsüz mahnıları sözlü mahnıların malik olduğu quruluşlara uyğunlaşdırıb bilmişdir. Sözsüz mahnılar quruluşca bənd və nəqəratdan ibarət olur, romansa daha çox bənzəyir. Müxtəlif xarakterli sözlü mahnılar olduğu kimi şən, qəmli və digər xarakterlərə malik sözsüz mahnılar da vardır.

Musiqi dinləyək: Feliks Mendelsonun «1 №-li sözsüz mahnı»sından bir parça

Feliks Mendelsonun fortepiano üçün «1 №-li sözsüz mahnı»sını dinləyək və Süleyman Ələsgərovun eyniadlı əsəri ilə müqayisə edək.

Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestri

Mahnını əvvəlcə notla, sonra isə sözləri ilə oxuyaq

AY XƏZƏR

*Musiqisi Nazim Əliverdibəyovun,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.*

Allegretto *mf*

A-çıb sə-nə ü-rə-yi-mi da-nı-şı-ram mən,
Eş-qim ki-mi co-şub-da-şan Xə-zər- sən, Xə-zər.
Nəqərat: *f*
Sən meh-ri- ban Xə-zə-rim sən, Qa-na- dım-dır ağ lə-pə-lər,
Ma - vi göz - iü gö - zə - lim - sən, ay Xə - zər, Xə - zər!

I

Açıb sənə ürəyimi danışırım mən,
Eşqim kimi coşub-daşan Xəzərsən, Xəzər.

Nəqərat:

Sən mehriban Xəzərimсэн,
Qanadındır ağ ləpələr,
Mavigözlü gözəlimsən, ay Xəzər, Xəzər!

II

Gördüm səni həyatımın ilk səhərində,
Ürəyimdə qanad açan sözlərsən, Xəzər.

Nəqərat:

III

Məhəbbətim gəzər qumlu sahillərdə,
İzlərini mirvaritək düzərsən, Xəzər.

Nəqərat:

Suallar

1. Dünya musiqi aləmində sözsüz mahnı janrını ilk dəfə kim yaradıb?
2. Azərbaycanda sözsüz mahnı janrını kim yaradıb?
3. Sözsüz mahnılar hansı quruluşa malik olur?
4. Sözsüz mahnılarla sözlü mahnılar arasında oxşar və fərqli cəhətlər hansılardır?

Tapşırıq: «Ay Xəzər» mahnısının melodiyasını onun ritminə uyğun əl çalmaqla müşayiət et.

POEZİYA VƏ KANTATA

*İohann
Sebastyan Bax*

Kantata — çoxhissəli, təntənəli xarakterli vokal-simfonik əsərə deyilir. Kantata sözü italyan dilində «oxumaq» deməkdir. XVI— XVII əsrlərdə Avropada yaranmış ilk kantatalar solo şəklində vokal əsər idi və onların ifasında xor iştirak etmirdi. XVII əsrin axırlarında yaranan dini və dünyəvi məzmunlu kantatalarda isə artıq xor kollektivindən istifadə olunurdu.

Qara Qarayev

Simfonik orkestr və xor kollektivi

Dahi alman bəstəkarı İohann Sebastyan Bax gözəl kantatalar müəllifi kimi bütün dünyada məşhurdur. Azərbaycanda kantata janrının yaradıcısı dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəylidir. Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Cahangir Cahangirov, Süleyman Ələsgərov, Ramiz Mustafayev, Aqşin Əlizadə və başqa bəstəkarlar da kantata janrında gözəl əsərlər yaratmışlar. Belə əsərlərdən biri Qara Qarayevin «Zamanın bayraqdarı» kantatasıdır. Kantata Azərbaycan ədəbiyyatına nadir ədəbi incilər bəxş etmiş Səməd Vurğunun eyniadlı «Zamanın bayraqdarı» poeması əsasında işlənmişdir.

Bu əsər quruluşca «ABA» kimi ifadə edilən üç hissədən ibarətdir.

Kantatanın I və III «A» hissələri eyni cür səslənir və təntənəli xarakterlidir. «B» hissəsi isə aramlı və geniş lirik melodiya ilə ibarətdir. Əsər xor və simfonik orkestrin ifasında səslənir.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

Qara Qarayevin «Zamanın bayraqdarı» kantatasının orta (B) hissəsi not ilə ifa olunur.

ZAMANIN BAYRAQDARI

Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Səməd Vurğunundur.

Mahnı öyrənək**GƏNC İDMANÇILAR MARŞI**

Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyənindir.

I

Polad kimi bədənımız,
«Gənc idmançı» adımız var.
Qüvvətliyik, sağlamıq biz,
Sıramıza gəlin, dostlar.

Nəqərat:

Bizə yarış meydanıdır,
Düzlər, çaylar, gen üfüqlər.
Hər oyunda, hər yürüşdə,
Üzümüzə gülür zəfər.

II

Məşq edirik yorulmadan,
Bərkiyirik gündən-günə.
Yeni-yeni zəfərlərə,
Çatmaq üçün sabah yenə.

Nəqərat:**Suallar**

1. Kantata nədir və harada yaranmışdır?
2. Kantatanı hansı musiqi kollektivləri ifa edir?
3. Hansı Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında kantataya rast gəlinir?

Tapşırıq: «Gənc idmançılar» mahnısına ritmik müşayiət yarat.

LIBRETTO VƏ OPERA

*Klaudio
Monteverdi*

*Mixail
Qlinka*

Opera — vokal-instrumental musiqili dram əsəridir. Opera italyan dilində «əsər» deməkdir. Teatrın bir növü olan operada əsərin mətni musiqinin müşayiəti ilə aktyorlar tərəfindən söylənilir (oxunur). Bəzən operaya balet səhnələri də əlavə edilir. Müasir operada solo, xor, vokal ifaçılığı, rəqslər, müxtəlif növ ansambllar, simfonik orkestr vəhdət təşkil edir. Dekorasiya və geyimlərin işlənməsində təsviri incəsənətin imkanlarından istifadə edilir. Opera bəstəkarla libretto müəllifinin birgə əməyinin məhsuludur.

Libretto — böyük musiqi-vokal əsərinin yazılı mətni, yaxud operanın (baletin və operettanın) məzmunudur, daha doğrusu, ədəbi əsasıdır.

İlk operalar İtaliyada XVI—XVII əsrlərdə Klaudio Monteverdi, Rusiyada XIX əsrdə Mixail Qlinka, Azərbaycanda isə XX əsrin əvvəllərində Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən yaradılmışdır.

Operada solo ariyalardan, vokal duet, trio və kvartetlərdən istifadə edilir. Bəstəkarlar libretto-dakı müxtəlif obrazların daxili dünyasını, onların xarakterlərini açmaq üçün musiqinin sehrli gücündən istifadə edirlər.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN «KOROĞLU» OPERASINDAN «QIZLAR XORU»

*Üzeyir
Hacıbəyli*

5-ci mövzu

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operası dünya klassik opera janrının parlaq nümunəsidir. Operanın libretto müəllifi məşhur Azərbaycan yazıçısı Məmməd Səid Ordubadidir. «Koroğlu» operası 1937-ci ildə Bakı şəhərində, 1938-ci ildə isə Moskva-dakı Böyük Teatrda tamaşaya qoyulmuşdur. Opera Azərbaycanda, ümumiyyətlə, Zaqafqaziyada, Orta Asiya, Türkiyə və İranda geniş yayılmış «Koroğlu» dastanı əsasında yazılıb. «Koroğlu» tipik qəhrəmanlıq dastanıdır. Dastanda Azərbaycan xalqının azadlıq uğrunda mübarizəsi öz əksini tapmışdır. Operada Koroğlu obrazı xalq üsyanına başçılıq edən cəngavər kimi verilib. Üzeyir Hacıbəyli «Koroğlu» operası ilə Azərbaycan musiqi sənətinin hərtərəfli inkişafı üçün geniş yollar açmışdır.

*Məmməd Səid
Ordubadi*

BUNU DA BİLİN

Üzeyir Hacıbəyli 1908-ci ildə Bakı şəhərində «Leyli və Məcnun» operasının tamaşasını təşkil etməklə Azərbaycanda milli operanın bünövrəsini qoymuşdur.

Mahnı öyrənək

BAYRAM GÜNÜ

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

I

Azad ellərinin gənc nəsliyə biz,
Sevincə doludur körpə qəlbimiz.
Biz azad bülbülük, ölkəmiz gülşən,
Bu bayram günündə gəzirik şən-şən.

II

Sevirik anamız Azərbaycanı,
Odur qəlbimizin hiss-həyəcanı.
Gündə çiçəklənir Vətən torpağı,
Səadət Günəşi olub bayrağı.

*Mirmehdi
Seyidzadə*

Suallar

1. Opera nədir?
2. Libretto nədir?
3. İlk opera janrının yaradıcıları kimlər olmuşdur?
4. «Koroğlu» operası nə vaxt yazılmış və neçənci ildə Moskva şəhərindəki Böyük Teatrda tamaşaya qoyulmuşdur?

Tapşırıq: «Bayram günü» mahnısını əl çalmaq və ayaq hərəkətləri ilə ritmik müşayiət et.

LIBRETTO VƏ BALET

*Jan Batist
Lülili*

*Pyotr İliç
Çaykovski*

*Əfrasiyab
Bədəlbəyli*

Balet — musiqili-xoreoqrafik tamaşadır. O özündə musiqi, rəqs, dramatik fəaliyyət və təsviri incəsənət elementlərini birləşdirir. Balet — fransız dilində «rəqs» deməkdir. Sərbəst bir janr kimi balet ilk dəfə XVIII əsrin sonuna yaxın Fransada J.B.Lülili və J.F.Ramo tərəfindən yaranmışdır. Rusiyada XIX—XX əsrlərdə P.Çaykovski, İ.Stravinski, S.Prokofyev və başqaları bu janrda əsərlər yazmışlar. Azərbaycanda isə bu janr XX əsrin əvvəllərində ölməz bəstəkarlarımız Əfrasiyab Bədəlbəylinin, Qara Qarayevin, Fikrət Əmirovun, Arif Məlikovun, Aqşin Əlizadənin və başqalarının yaradıcılığında öz əksini tapmışdır.

Opera kimi baletin də əvvəlcə qısa məzmunu, yeni librettosu işlənir. Operadan fərqli olaraq, baletin librettosu şeirlə deyil, nəslrlə yazılır. Baletin libretto müəllifi rəqs sənətinin incəliklərini də bilməlidir. Baleti xoreoqraf səhnələşdirir. Baletin yazılı məzmunu rəqslər vasitəsilə həyata keçirilir.

İlk Azərbaycan baleti Xalq artisti Əfrasiyab Bədəlbəylinin «Qız qalası» baletidir. Əsər 1940-cı il aprelin 18-də Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulmuşdur. Libretto müəllifi bəstəkar özüdür. Əsərin mövzusu Bakının qədim tarixi-memarlıq abidəsi olan Qız qalası haqqında əfsanədən götürülmüşdür. «Qız qalası» proloqu və epiloqu olan 3 pərdəli baletdir. «Qız qalası» baleti həm də müsəlman Şərqində ilk baletdir.

«Qız qalası» baletindən

Musiqi dinləyək: Əfrasiyab Bədəlbəylinin «Qız qalası» baletindən «Adajio» və «Vals»

BUNU DA BİLİN

Adajio, adından məlum olduğu kimi, ağır tempdə, vals isə bu rəqsin xarakterinə uyğun şən-oynaq tempdə səslənir.

Mahnı öyrənək

ŞƏN AZƏRBAYCAN

Musiqisi Polad Bülbüloğlunun,
sözləri Məstan Günərinindir.

I

Qoy mən yenə söhbət açım ilk baharımdan,
Nəğməm ilə bir də keçim öz diyarımdan.

Nəqərat:

Bol bəhrəli Muğan düzü, Mil düzü, Şirvan düzü,
Gəl-gəl deyir, şən Azərbaycan!
Tər gülləri şəfalıdır, Göygöl nə səfalıdır,
Hər yanı gülşən Azərbaycan.

II

El qızları düzüm-düzüm Kür qırağında,
Min gül açır Gəncəmizin hər budağında.
Dost elləri Qarabağın dağ vüqarıdır,
Gen çölləri bu torpağın xoş baharıdır.

Nəqərat:

«Rast» muğamı əsasında dəyişkən 6/8 (3/4) xanə ölçüsü ilə yazılmış «Şən Azərbaycan» mahnısı şən rəqs xarakterlidir. Mahnıda Vətənimizin ucsuz-bucaqsız bərəkətli çölləri, dağları, meşələri, zümrüd rəngli gölləri şeir və musiqi dili ilə tərənnüm edilir.

**Polad
Bülbüloğlu**

Suallar

1. Balet bir musiqi janrı kimi ilk dəfə harada yaranmışdır?
2. Əfrasiyab Bədəlbəylinin «Qız qalası» baleti nə vaxt tamaşa-ya qoyulmuşdur?
3. Opera və balet librettolarının oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır?

Tapşırıq: Doğma Azərbaycanımıza həsr olunmuş mahnılardan nümunələr söylə.

LIBRETTO VƏ OPERETTA

Jak Offenbax

*İohann Ştraus
(oğul)*

Operetta — simfonik orkestrin müşayiəti ilə ifa edilən vokal-rəqs səhnələrindən və danışiq epizodlarından ibarət komediya məzmunlu musiqili səhnə əsəridir. Operetta, eyni zamanda musiqili komediya da adlanır. Bir janr kimi operetta Fransada XIX əsrin ortalarında böyük bəstəkar J.Offenbax tərəfindən yaradılmışdır.

Sonradan bu janr bütün Avropa ölkələrinə yayılmışdır. Operetta bir musiqi janrı kimi Vyanada xüsusilə sevilmişdir. Vyana operettalarında Avstriya və macar xalq musiqilərinə yaxın melodiyalar üstünlük təşkil edirdi. Operetta janrında oğul Ştraus və İ.Kalman kimi bəstəkarlar gözəl nümunələr yaradıblar. Azərbaycanda isə operetta janrının yaradıcısı Üzeyir Hacıbəylidir.

Opera və baletdə olduğu kimi, operettanın da yazılması üçün əvvəlcə libretto işlənib hazırlanmalıdır. Operetta üzərində işləyən bəstəkar libretto müəllifi tərəfindən ariyalar, vokal duetlər, triolar, kvartetlər və xor ifaları üçün yazılmış poeziya nümunələrinə müxtəlif quruluşlu musiqilər bəstələyir. Operadan fərqli olaraq, operetta üçün yazılmış librettoda poeziya nümunələri ilə yanaşı, danışiq mətnləri də yer alır. Operettada rəqslərdən də geniş istifadə edilir.

Musiqi dinləyək: Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan» operettasından «Əsgərin ariyası»

«Arşın mal alan» filmindən fragmentlər

Dahi Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan» operettasının premyerəsi 1913-cü ildə Bakıda Tağıyev Teatrında baş tutub.

Əsərdə hadisələr Azərbaycanın musiqi beşiyi olan qədim Şuşa şəhərində cərəyan edir. Operettanın həm libretto müəllifi, həm də bəstəkarı Üzeyir Hacıbəylidir. Məhəmməd Füzulinin «Leyli və Məcnun» poemasından götürülmüş qəzəldən başqa operettanın mətni bütünlüklə bəstəkarın özü tərəfindən işlənib. «Leyli və Məcnun»dan götürülmüş qəzəl isə «Əsgərin ariyası»nda səslənir:

*Nalədənir ney kimi avazeyi-eşqim bülənd,
Nalə tərkın qılmazam, ney tək kəsilsəm bənd-bənd.*

Notla oxuyaq: Üzeyir Hacıbəylinin «Arşın mal alan» operettasından «Cahan xalanın kupletləri»

Mahnı öyrənək

QARABAĞ

I
Sən ellərin, könüllərin,
Ülvi diyarısan.
Şirin canın, Azərbaycanın,
Bir əbədi baharısan...

*Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

Nəqərat:
Cənnətim Qarabağ,
Zinətim Qarabağ!
Nəğmələr gülüstanısan,
Sevgi dastanısan!

Şuşa şəhərinin Gəncə qapısı

II
Quşlar uçar, güllər açar,
Mavi qucağında.
Hara baxsan, zövq alacaqsan,
Sənin İsa bulağında.
Nəqərat:

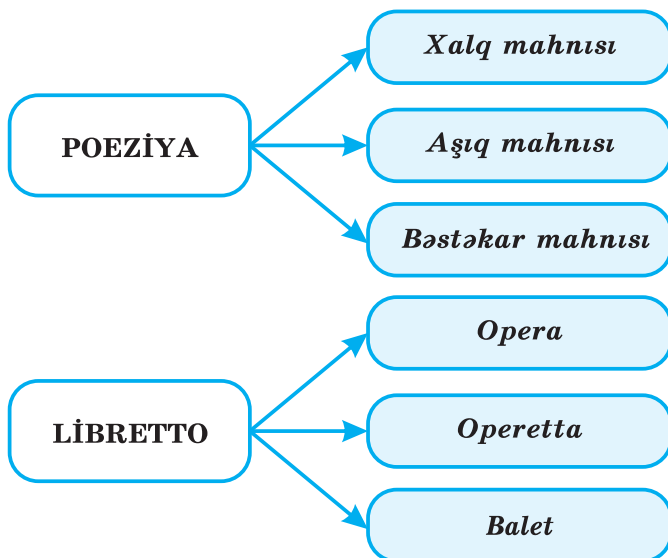
«Qarabağ» mahnısı şən xarakterli olub, 6/8 xanə ölçüsündədir və «Şüştər» muğamına əsaslanır.

Suallar

1. Operetta janrı hansı ölkədə və kim tərəfindən yaradılmışdır?
2. «Arşın mal alan» operettası neçənci ildə səhnəyə qoyulub?
3. «Arşın mal alan» operettasının librettosunu kim yazmışdır?

Tapşırıq: «Qarabağ» mahnısının melodiyasına taxta və metal qaşıqlar vasitəsilə ritmik müşayiət yarat.

KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

Xanəndələrimiz

*Xan
Şuşinski*

*Əlibaba
Məmmədov*

Aşıq sənəti ustadları

*Aşıq
Şəmşir*

*Aşıq
Ədalət*

Bəstəkarlarımız

*Qəmbər
Hüseynli*

*Ağabacı
Rzayeva*

«Koroğlu» operasının müəllifləri

Bəstəkar

*Üzeyir
Hacıbəyli*

Librettoçu

*Məmməd Səid
Ordubadi*

Azərbaycanda ilk baletin müəllifi

Bəstəkar

*Əfrasiyab
Bədəlbəyli*

Librettoçu

Azərbaycanda ilk operettanın müəllifi

Bəstəkar

*Üzeyir
Hacıbəyli*

Librettoçu

MUSIQIDƏ ŞEİRİN ROLU

MAHNI VƏ POEZİYA

Ramiz Mirişli

Ramiz Quliyev

Mahnı yaradıcılığı dedikdə iki üsul göz önünə gəlir: şeirə bəstələnən musiqi, yaxud musiqiyə yazılan şeir.

Şeir melodiya ilə birləşəndə mahnı yaranır. Bilirik ki, mətni olmayan mahnılar da var və onlar sözsüz mahnılar adlanır. Lakin sözlə melodiyanın birləşməsindən alınan mahnının insana göstərdiyi təsir qüvvəsi daha güclü olur. Eyni zamanda mahnının çox zaman melodiya müəyyən musiqi alətində ifa olunur. Bu, mahnının instrumental ifası adlanır. Ramiz Mirişlinin «Dalğalar» mahnısının məşhur tarzən, Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Ramiz Quliyevin ifasında səslənməsi bu mahnının instrumental ifasıdır.

Azərbaycanın tanınmış ifaçıları Həbil Əliyev — kamançada, Vəqif Mustafazadə — pianoda, Rəmiş — gitarada, Kamil Cəlilov və İlham Nəcəfov — nəfəsli alətlərdə mahnılarımızın gözəl instrumental ifaçıları sayılırlar.

«Segah» muğamı intonasiyaları üstündə səslənən «Dalğalar» mahnısı həzin və sakit xarakterə, 3/4 xanə ölçüsünə malikdir.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

DALĞALAR

*Musiqisi Ramiz Mirişlinindir.
Tarda ifa edir Ramiz Quliyev.*

Orta sürətlə

Mahnı öyrənək

NƏĞMƏLƏR

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.

I

Nə qədər gözəldir bizi bir anda,
Dalğadan-dalğaya atan nəğmələr.
Çarpışıb, döyüşür bəzən şir kimi,
Bəzən quzu kimi yatan nəğmələr.

Nəqərat:

Gəzir yer üzünü, gəzir büsbütün,
Elimin şöhrəti, şanıdır bu gün.
Yurdumu dünyaya tanıdır bu gün,
Ərzin o başına çatan nəğmələr.

II

Ümididir, dayaqdır ürəyimizə,
Gəlir hər məqamda köməyimizə.
Çətinə düşəndə aparır bizi,
Bizim əlimizdən tutan nəğmələr.

Nəqərat:

III

Gah sevinc, gah da ki, qəm sarır bizi,
Torpaqdan ayırır qoparır bizi.
Sirli bir aləmə aparır bizi,
Kədəri sevincə qatan nəğmələr.

Nəqərat:

6/8 xanə ölçüsündə olan oynaq və şən xarakterli «Nəğmələr» mahnısı «Bayatı-Şiraz» muğamı üzərində bəstələnmişdir. Mahnı ötən əsrin 80-ci illərində yaranmışdır və bu günə kimi uğurla ifa olunur.

Suallar

1. Mətni olmayan mahnı necə adlanır?
2. Bəstəkar Ramiz Mirişlinin «Dalğalar» mahnısının melodiya-sının xarakteri necədir?
3. «Dalğalar» mahnısı hansı muğam üzərində bəstələnib?
4. «Nəğmələr» mahnısının müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: Melodiya notlarının vəznələrinə uyğun əl çalmaqla «Nəğmələr» mahnısındakı xanədaxili ritmləri tut.

AŞIQ MUSIQISI VƏ POEZIYA

Aşıq sənəti Azərbaycan xalqının tükənməz milli-mənəvi sərvətlərindən biridir. Bu incəsənət növü əsrlərlə cilalanıb təkmilləşən zəngin ənənəyə malikdir. Aşıq sənətinin qədim kökləri şifahi xalq ədəbiyyatına, xalq yaradıcılığına gedib çıxır. Onun əsası bayatılardan, xalq məsəllərindən, xalq musiqisindən qaynaqlanır.

Dastan — aşıq poeziyasının ən mürəkkəb və bitkin janrıdır. Azərbaycan dastanlarının ilk böyük abidəsi «Dədə Qorqud»dur. Bu və digər dastanlarda aşıqlar xalqın sevdiyi və məhəbbət bəslədiyi insanlardır. Onların qədəmi yüngüldür, dili xeyrə açılır, insanlara sevinc bəxş edir, yol göstərir, ağıllı məsləhət və təsəlli verir. Aşığın gəlişi ilə elə-obaya sülh və firavanlıq gəlir, küsənlər barışır, döyüşən tərəflər silahı yerə qoyur. Aşıq sülh və barış carçısıdır.

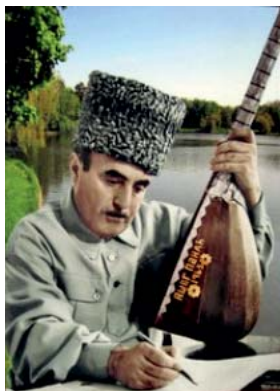
Aşıq sənətinin ən böyük saz və söz bilicisi **ustad aşıqlardır**. Onlar folkloru, xalq yaradıcılığını mükəmməl bilir, həm şeir (divani, gəraylı, qoşma, təcnis, müxəmməs) yazır, həm də musiqi bəstələyir, eyni zamanda oxuyur və rəqs edirlər. Ustad aşıqlar xalq dastanlarının yaradıcılarıdır. Şairliyi və fərdi yaradıcılığı olmasa da, yaxşı saz çalmaq və oxumaq qabiliyyəti olan aşıqlar **ifaçı aşıqlardır**. Aşıq yaradıcılığının poetik nümunələrini yaradanlar isə el şairləri, daha doğrusu, **aşıq-şairlərdir**.

Mahnı oxuyaq

Aşıq Pənahın «Unutma» şeirini bir saz melodiyası üstündə oxuyaq.

UNUTMA

Aşıq Pənah

Qürbət elə səfər etsən, a dostum,
Bu yerlərdə güllü yazı unutma!
Xəzər sözü heç düşməsin dilindən,
Dəli Kürü, xan Arazı unutma!

Unutma Muğanı, qədim Gəncəni,
Bakının şöhrəti ucaltsın səni!
Görüb xoşlasan da bağı, gülşəni,
İlk ayaq açdığın düzü unutma!

Götür yol yoldaşı el nəğməsinə,
Gözəl Qarabağın şikəstəsini!
Bülbülün, Şövkətin, Xanın səsinə
Bir də mən Pənahın sazın unutma!

Musiqi dinləyək: Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasından
«Koroğlunun aşiq mahnısı»

Mahnını yada salaq və oxuyaq

AZƏRBAYCAN

*Not yazısı Səid Rüstəmovun,
sözləri Səməd Vurğunundur.*

I

Çox keçmişəm bu dağlardan,
Durnagözlü bulaqlardan.
Ayrılarımı könül candan,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Nəqərat:

Yaşa, yaşa, Azərbaycan,
Ay anam, Azərbaycan.

II

El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənimdən!
Anam, doğma Vətənimdən!
Azərbaycan, Azərbaycan!

Nəqərat:

III

Dağlarının başı qardır,
Ağ örpəyin buludlardır.
Oğlun, qızın bəxtiyardır,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Nəqərat:

Suallar

1. Aşiq sənəti haqqında nə bilirsən?
2. Kimlərə ustad aşıqlar deyilir?
3. Hansı aşıqlar ifaçı aşıqlar adlanır?
4. Kimlərə aşiq-şair deyilir?
5. Məşhur Azərbaycan aşıqlarından kimləri tanıyırsan?

Tapşırıq: «Azərbaycan» mahnısının məzmununa uyğun şəkillər çək.

MUĞAM VƏ POEZİYA

Azərbaycan klassik muğamları ifa xüsusiyyətlərinə görə iki qrupa bölünür: instrumental muğamlar, vokal-instrumental muğamlar. Bu muğamların oxşar və fərqli cəhətləri vardır.

INSTRUMENTAL MUĞAMLAR

OXŞAR CƏHƏTLƏRİ

1. Şöbələrin adları eynidir.
2. Şöbələr eyni musiqi intonasiyalarından ibarətdir.
3. Musiqinin inkişafı eynidir.
4. İfa olunan muğamların adları eynidir.

VOKAL INSTRUMENTAL MUĞAMLAR

FƏRQLİ CƏHƏTLƏRİ

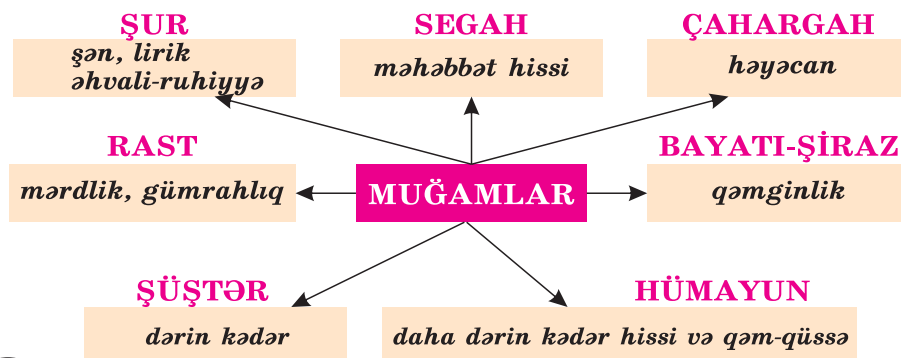
1. Muğamı xanəndə oxuyur, onu tar və kamança müşayiət edir.
2. Xanəndə muğam şöbələrini oxuyarkən Azərbaycan klassik şeir nümunələrindən olan qəzəllərdən istifadə edir.
3. Böyük şöbələr arasında xanəndə təsniflər oxuyur.
4. Kiçik şöbələr arasında rəqs xarakterində diringələr, rənglər çalınır.

Musiqi dinləyək

«Rast» muğamının «Bərdaşt» şöbəsini əvvəlcə tarın (kamançanın), sonra isə xanəndə və onu müşayiət edənlərin ifasında dinləyək.

Vokal-instrumental muğamların ifasında Şərq ölkələrində geniş yayılmış «Qəzəl» poetik janrından istifadə olunur.

Yeddi əsas Azərbaycan klassik instrumental muğamları bunlardır: «Rast», «Şur», «Segah», «Çahargah», «Bayatı-Şiraz», «Şüştər», «Hümayun». Dahi bəstəkar və musiqişünas Üzeyir Hacıbəyli müxtəlif xarakterli muğamların dinləyiciyə aşladığı əhvali-ruhiyyəni belə səciyyələndirir:

Notla oxuyaq: «Rast» muğamının «Bərdaşt» şöbəindən bir parça

Musiqi dinləyək: Niyazinin «Rast» simfonik muğamından «Bərdaşt» şöbəsi

«Bərdaşt» «Rast» muğamının giriş hissəsidir. Bu musiqi parçası təntənəli xarakterlidir. «Rast» simfonik muğamını görkəmli Azərbaycan dirijoru və bəstəkarı Niyazi 1949-cu ildə yazmışdır.

Bundan başqa, Niyazi «Xosrov və Şirin» operasının (1942), «Citra» baletinin (1961), «Zaqatala süitəsi» (1934), «Qaytağı» (1939), «Konsert valsı» simfonik əsərlərin və s. müəllifidir.

Niyazi

Mahnı öyrənək

VƏTƏNİMSƏN

Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Fikrət Qocanıdır.

I

Dağ gülləri min rəng çalır xalı kimi,
Bənövşələr gözəllərin xalı kimi,
Nəğmələr də dodaqların balı kimi,
Şirinləyir dodaqları səhər-axşam.

Nəqərat:

Ana torpaq, ana diyar, sən mənimsən,
Ömrüm, günüm, ruhum, canım, Vətənimsən.

II

Göllərində öz şəklini ceyran öpər,
Örpək kimi dumanları dağlar örtər,
Dağlarının ağ saçından zaman ötər,
Abşeronun Xəzər üstə yanan bir şam.

6/8 xanə ölçüsündə olan və «Rast» muğamına əsaslanan bu mahnı şən xarakterlidir və cəld tempdə səslənir.

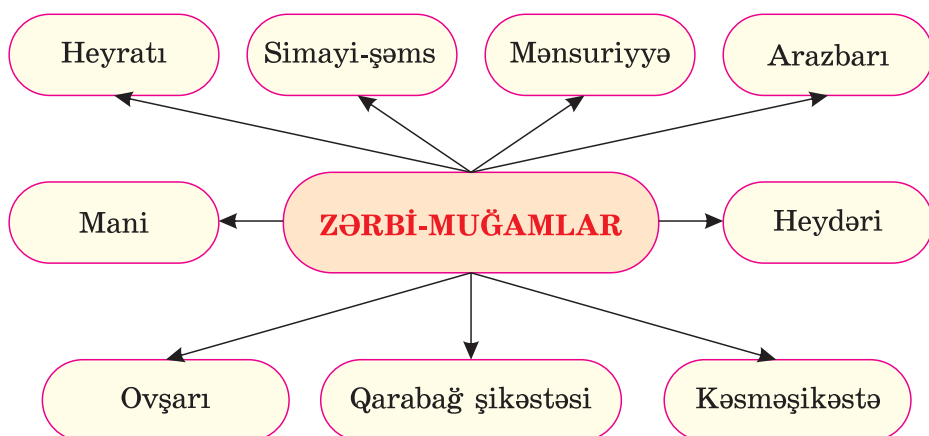
Suallar

1. *Instrumental və vokal-instrumental muğamların oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır?*
2. *Qəzəl nədir?*
3. *Hansı klassik Azərbaycan muğamlarını tanıyırsan?*
4. *«Vətənimsən» mahnısının müəllifləri kimdir?*

Tapşırıq: Muğamlar haqqında şifahi təqdimat hazırla.

ZƏRBİ-MUĞAM VƏ POEZİYA

Klassik muğamlardan fərqli olaraq, zərbi-muğamlarda vokal improvizə bütün ifa müddətində ritmlə həyata keçirilir. Ona görə də bu muğamlara «Zərbi-muğam», yaxud «Ritmik-muğam» deyilir. Zərbi-muğamların öz müstəqil adları var. Bunlar aşağıdakılardır:

Seyid Şuşinski

ARAZBARI — Azərbaycan klassik muğamı «Şur»-un tərkib hissəsidir, 3/4 xanə ölçüsünə malik, şən əhvali-ruhiyyəli «Arazbarı» aramla və dolğun səslə ifa olunur. Onun mahir ifaçılarından biri xanəndə Seyid Şuşinski olmuşdur.

«Arazbarı» sözü — **Araz** və **bar** sözlərinin birləşməsindən yaranıb. Yəni Araz çayı sahillərindəki torpaqların barlı-bərəkətli olması mənasındadır. «Arazbarı» Füzuli rayonu və ona qonşu olan Cənubi Azərbaycan mahalında yaranmışdır.

Adətən, bu zərbi-muğamın ifasında aşiq şeirindən istifadə olunur.

Dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli «Şur» muğamından qidalanan «Arazbarı» zərbi-muğamı əsasında simli alətlər orkestri üçün eyniadlı əsər yaratmışdır. Bəstəkar bu əsərdə «Arazbarı» zərbi-muğamının melodik xəttini olduğu kimi saxlamağa çalışmışdır. Üzeyir Hacıbəyli, eyni zamanda «Leyli və Məcnun» operasının beşinci pərdəsində «Arazbarı»-dan istifadə edərək onu simfonik orkestr üçün işləmişdir.

Musiqi dinləyək: Üzeyir Hacıbəylinin «Arazbarı» zərbi-muğamından bir parça simli alətlər orkestrinin ifasında

Azərbaycan musiqi üçlüyü

Simli alətlər orkestri

Mahnı öyrənək

QIŞ MAHNISI

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

I

Hər tərəfə yağır qar,
Tez gəlin siz, uşaqlar.
Ağ geyinib meşə, dağ,
Qartopası oynayaq.

Nəqərat:

Qış gəlibdir, qış gəlib,
Bu yerlərə xoş gəlib.
Neyləyəcək qar bizə,
Dost olub bahar bizə.

II

Gizlənidir turaclar,
Buz bağlayıb yamaclar.
Donub güllər, çiçəklər,
Əsir soyuq küləklər.

Firəngiz Əlizadə

BUNU DA BİLİN

Məşhur Azərbaycan zərbi-muğamı «Qarabağ şikəstəsi»-ndən dünya şöhrətli bəstəkar Firəngiz Əlizadə «İntizar» operasında istifadə etmişdir. Operanın libretto müəllifi professor Nərgiz Paşayevadır.

Nərgiz Paşayeva

Suallar

1. Muğam və zərbi-muğam arasındakı fərq nədir?
2. «Arazbarı» hansı janra aid musiqi nümunəsidir?
3. «Arazbarı» instrumental əsərini hansı bəstəkar işləmişdir?
4. «Qış mahnısı»nın müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: «Qış mahnısı»nın məzmununa uyğun şəkil çək.

ROMANS VƏ QƏZƏL

Nizami Gəncəvi

Asəf Zeynallı

Bülbül

Romans — səs və instrumental (çox zaman forte-pianoda) müşayiət üçün nəzərdə tutulmuş musiqi əsəridir. Azərbaycanda romans janrının ilk yaradıcısı bəstəkar Asəf Zeynallı olmuşdur.

Azərbaycanda romans janrının daha bir növü mövcuddur ki, buna da romans-qəzəl deyilir. Romans-qəzəl janrı 1940-cı illərdə Üzeyir Hacıbəylinin yaradıcılığında meydana gəlmişdir. Mütəfəkkir, şair, XII əsr klassik Azərbaycan poeziyasının dahisi Nizami Gəncəvinin 800 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq Üzeyir Hacıbəyli şairin iki qəzəli əsasında «Sənsiz» (1941) və «Sevgili canan» (1943) kimi vokal əsərlərini yaratdı. Bununla da romans-qəzəl janrının təməlini qoydu.

«Sənsiz» və «Sevgili canan» romans-qəzəlləri musiqi üslubu baxımından özünəməxsus orijinallığı, ahəngdar milli koloriti ilə fərqlənir. Üzeyir Hacıbəylinin hər iki romansı qəlblərə sirayət edən ifadəli melodiya malikdir.

«Sənsiz» və «Sevgili canan» romanslarının ilk ifaçısı dünya şöhrətli müğənni Bülbül olmuşdur.

«Sənsiz» romans-qəzəlinin ən gözəl ifaçılarından biri də dünya şöhrətli Azərbaycan müğənnisi, Xalq artisti Müslüm Maqomayev olub.

Musiqi dinləyək

SƏNSİZ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin, sözləri Nizami Gəncəvinindir.

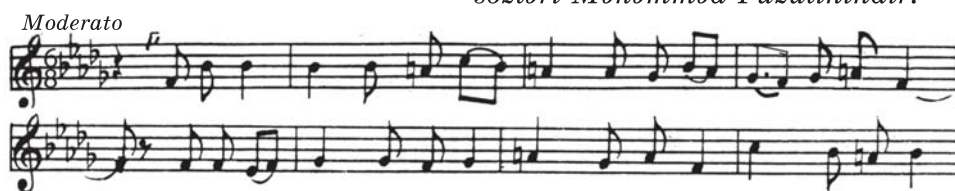
«Nizami» filmindən fraqment. Nizami rolunda SSRİ Xalq artisti Müslüm Maqomayev

XX əsrin müxtəlif illərində bu janrda görkəmli bəstəkarlarımızdan Tofiq Quliyev, Süleyman Ələsgərov, Cahangir Cahangirov, Ağabacı Rzayeva, Şəfiqə Axundova, Ramiz Mustafayev, Vasif Adıgözəlov və digərləri də gözəl nümunələr yaratmışlar. Belə qəzəl-romanslardan biri də Xalq artisti, bəstəkar Süleyman Ələsgərovun Məhəmməd Füzulinin qəzəlinə yazdığı «Vətənimdir» romansıdır. Bu romansı əvvəlcə dinləyək, sonra isə həmin qəzəldən bir parçanı notla oxuyaq.

Notla oxuyaq və musiqi dinləyək

VƏTƏNİMDİR

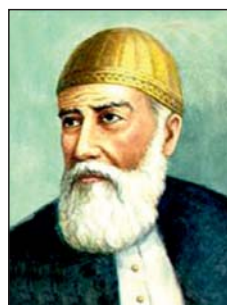
*Musiqisi Süleyman Ələsgərovun,
sözləri Məhəmməd Füzulinindir.*

*Pənbeyi-daği-cünun içrə nihandır bədənim,
Diri olduğca libasım budur, ölsəm kəfənim.*

*Canı canan diləmiş, verməmək olmaz, ey dil!
Nə niza eyləyəlim, ol nə sənindir, nə mənim.*

*Edəmə tərk, Füzuli, səri-kuyin yarın,
Vətənimdir, vətənimdir, vətənimdir, vətənim.*

*Məhəmməd
Füzuli*

Mahnını yada salmaq və oxuyaq

QALİBLƏR MAHNISI

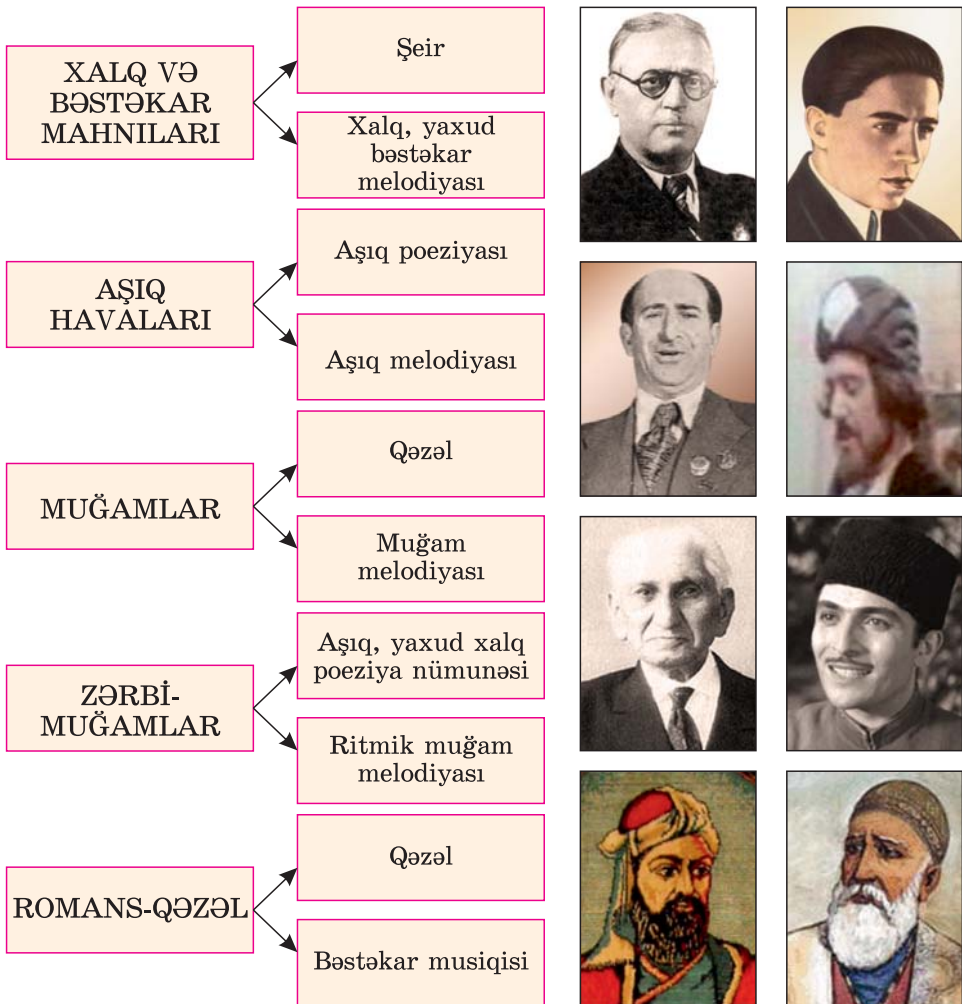
*Musiqisi Qəmbər Hüseynlinin,
sözləri Ələkbər Ziyatayındır.*

Suallar

1. *Romans nədir?*
2. *Romans-qəzəl nədir?*
3. *Üzeyir Hacıbəylinin yaratdığı hansı romans-qəzəlləri tanıyırsan?*
4. *«Vətənimdir» romans-qəzəlinin müəllifləri kimdir?*

Tapşırıq: Romans janrı ilə romans-qəzəl arasındakı oxşar və fərqli cəhətlər haqqında danış.

KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

Əsrlər boyu poeziya insanın mənəvi dünyasını zənginləşdirib, ona yaşamaq, yaratmaq və gözəlliklərdən zövq almaq imkanı verib. Qoşmalar, bayatılar, nazlamalar, oxşamalar, qəzəllər və gəraylılarla yanaşı, insanın ruhunu oxşayan, qanını coşduran, onu qəhrəmanlıqlara səsləyən, Vətəni, ananı, bəşəriyyəti sevməyə çağıran nəğmələr də mövcuddur. Hər birimizin sevə-sevə zümzümə etdiyimiz nəğmələr elə yuxarıda sadaladığımız poeziya nümunələrinin əsasında yaranıb. Şeir — sözün yaratdığı möcüzədir, musiqi isə səsin. Sözlə musiqi birləşəndə dünyaya möhtəşəmlik, gözəllik gəlir.

MUSIQI VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT

MUSIQİ VƏ XALQ RƏSSAMI TAHİR SALAHOVUN YARADICILIĞINDA «XƏZƏR» MÖVZUSU

Musiqidə zəngin təbiət çalarları mövcuddur. Diqqətlə dinləsək, biz müxtəlif melodiyalarda göy gurultusunun, dəniz uğultusunun, su şırıltısının, xəzəl xışıltısının və s. səsini duya bilərik. İnsan bu səsləri dinləyərkən təbiətin oxşar məkanlarını göz önündə canlandırır. Bir sıra rəssamlar musiqidən aldığı təəssüratlarla gözəl təsviri incəsənət əsərləri yaratmışlar. Bəzən bu hal əksinə olur. Gözəl incəsənət əsərlərindən musiqi yaranır.

Dahi italyan rəssamı Mikelancelo Buonarroti demişdir: «Yaxşı təsviri incəsənət — musiqidir, melodiyaadır». Böyük rus bəstəkarı N.Rimski-Korsakovun «Sadko» operasından «Okean-göy dəniz» simfonik lövhəsini dinlədikdə, rəssam Nikas Safronovun «Açıq-mavi rəngli dəniz dalğaları» əsəri gözümüzün önünə gəlir. Hər iki əsərdə bəstəkar və rəssam dənizə eyni məhəbbətlə yanaşmışlar.

Musiqini yada salaq və dinləyək

N.RİMSKİ-KORSAKOVUN «SADKO» OPERASINDAN «OKEAN-GÖY DƏNİZ»

Nikas Safronov.

«Açıq-mavi rəngli dəniz dalğaları»

*«Sadko» bədii filmindən
bir kadr*

Deməli, musiqinin demək istədiyini təsviri incəsənət əsərləri də deyə bilər. Hətta musiqidə və rəssamlıqda işlədilən tonallıq, kolorit, rəng-rənglik kimi ortaq terminlər də vardır.

Dünya şöhrətli Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayevin «Dənizi fəth edənlər» adlı sənədli filminə yazdığı musiqidə də gərgin, dalğalı dəniz obrazı vardır.

Musiqi dinləyək

«Dənizi fəth edənlər» filmindən bir parça

Musiqisi Qara Qarayevindir.

Bu musiqi əsərini dinləyəndə ucsuz-bucaqsız doğma Xəzərimizin həm coşqun, həm sakit anları göz önünə gəlir.

Tahir Salahov

Tahir Salahov. «Təmirçilər»

«Yeni dəniz»

Azərbaycanın görkəmli Xalq rəssamı Tahir Salahovun yaradıcılığında da doğma Xəzər obrazı böyük sənətkarlıqla işlənib. «Təmirçilər» və «Yeni dəniz» əsərlərində rəssamın doğma Xəzərə olan səmimi məhəbbəti aydın sezilir.

Hər iki sənətkar dəniz obrazı yaradıb. Həm Qara Qarayev, həm də Tahir Salahov. Hər ikisi mavi Xəzəri əbədləşdirib — Qara Qarayev musiqidə, Tahir Salahov isə təsviri incəsənətdə.

Mahnı öyrənək

GƏNCLİK MAHNISI

I

Dalğalı Xəzərdə biz saldıq,
İlk qəhrəman bir şəhər.
Bu şəhərdən, bu yerdən,
Görməyib heç bəşər.

Nəqərat:

Bir vüqarla, ıftixarla,
Durur şöhrət adası.
Buruqların dalğalarla,
Qovğası var, qovğası.

Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.
Tərcümə edənı Yusif Həsənbəydir.

II

Hər yandan gur dalğa, bax,
Hücum çəkir həm gecə, həm gündüz.
Qardaşlıq və dostluğa,
Bata bilməz dəniz.

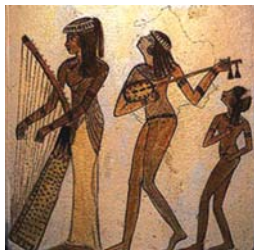
Nəqərat:

Suallar

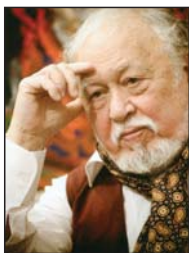
1. Rəssam Tahir Salahovun Xəzər dənizinə həsr olunmuş əsərləri hansılardır?
2. «Gənclik mahnısı»nın müəllifləri kimdir?
3. «Gənclik mahnısı»nı dinləyərkən göz önündə hansı mənzərə canlanır?

Tapşırıq: «Gənclik mahnısı»nın məzmununa uyğun şəkil çək.

MUSİQİ VƏ XALQ RƏSSAMI TOĞRUL NƏRİMANBƏYOVUN YARADICILIĞINDA MUSİQİLİ LÖVHƏLƏR

Hər hansı musiqi alətini gördükdə və ya musiqi ilə əlaqədar bir təsviri sənət nümunəsinə tamaşa etdikdə mütləq hansısa bizə tanış olan melodiya yadımıza düşür. Musiqi ifaçılarının təsviri hələ qədim Misir və Hindistan abidələrində öz əksini tapmışdır. Həmin abidələr üzərində kifara, lütnya, qoboy, sitara və digər musiqi alətlərində çalan oğlan və qızların şəkilləri təsvir olunur. Qədim Yunanıstanda məşhur müğənni Orfeyin bütün rəsmləri lira musiqi aləti ilə birlikdə təsvir olunur.

Toğrul

Nərimanbəyov

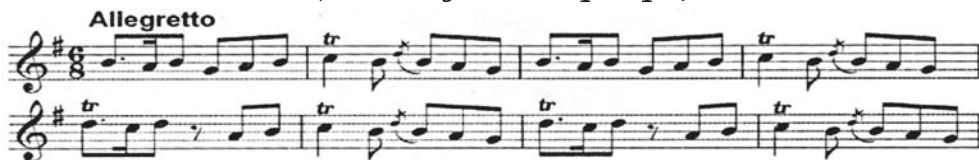
«Buzovna kəndində bayram»

«Bakıda toy»

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

TƏRƏKƏMƏ

(Azərbaycan xalq rəqsi)

«Tərəkəmə» qədim xalq rəqsidir. «Tərəkəmə», əsasən, maldarlıqla məşğul olan və Azərbaycanın müxtəlif yerlərində məskunlaşan köçəri tərəkəmə tayfalarının rəqs nümunəsidir. «Tərəkəmə» Azərbaycan xalq

rəqsi 6/8 xanə ölçülü, şən xarakterlidir. Cəld tempə malik melodiya var. «Tərəkəmə» rəqsinin əhvali-ruhiyyəsi Toğrul Nərimanbəyovun «Buzovna kəndində bayram» tablosunun əhvali-ruhiyyəsi ilə uyğun gəlir. Bu əsərdə Bakının Buzovna kəndindəki adi həyətlərin biri təsvir olunur. Həyətdə müxtəlif işlərlə məşğul olan insanlar bayramı qarşılayırlar. Rəsmi mərkəzində klarnet, zurna, nağara üçlüyü təsvir olunur. Bu üçlüyün ifa etdiyi rəqsin sədaları altında uşaqlar rəqs edirlər. «Buzovna kəndində bayram» tablosundakı təsvir üslubu şən xarakterli Azərbaycan rəqslərinin ritmi ilə səsləşir. Rəssamın «Bakıda toy», «Mahnı», «Oxuyan aşiq» tablolarına baxdıqda da şən, gümrah xarakterli musiqi nümunələrimiz yada düşür.

BUNU DA BİLİN

Bir neçə musiqiçinin birgə ifasına ansambl deyilir. Ansamblı ifaçıların sayı iki nəfərdən ibarət olarsa, duet, üç nəfərdən ibarət olarsa, trio, dörd nəfərdən ibarət olarsa, kvartet, beş nəfərdən ibarət olarsa, kvintet adlanır.

Mahnı öyrənək

MƏNİM BAĞIM

*Musiqisi Qəmbər Hüseynlinin,
sözləri Gəray Fəzlinindir.*

I

Gəlin, ay uşaqlar,
Gəlin bağma.
Baxın hər gülümə,
Hər yarpağıma.

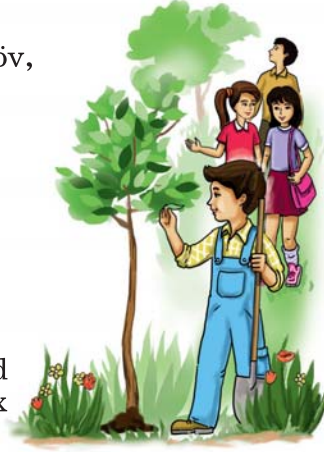
II

Burda mən neçə növ,
Ağac əkməşəm.
Hər ağacın dibinə,
Arx da çəkmişəm.

III

Mənə qonaq gəlsin,
Hər oğlan, hər qız.
Bağım bar verəcək,
Bu gələn payız.

Şən rəqs xarakterli, 6/8 xanə ölçülü, cəld tempə malik «Mənim bağım» mahnısının çox sadə və tez yadda qalan melodiyası vardır.

Suallar

1. Toğrul Nərimanbəyovun hansı əsərlərində musiqi ansamblı öz əksini tapmışdır?
2. «Tərəkəmə» rəqsi haqqında nə deyə bilərsiniz?
3. Ansambl nədir?

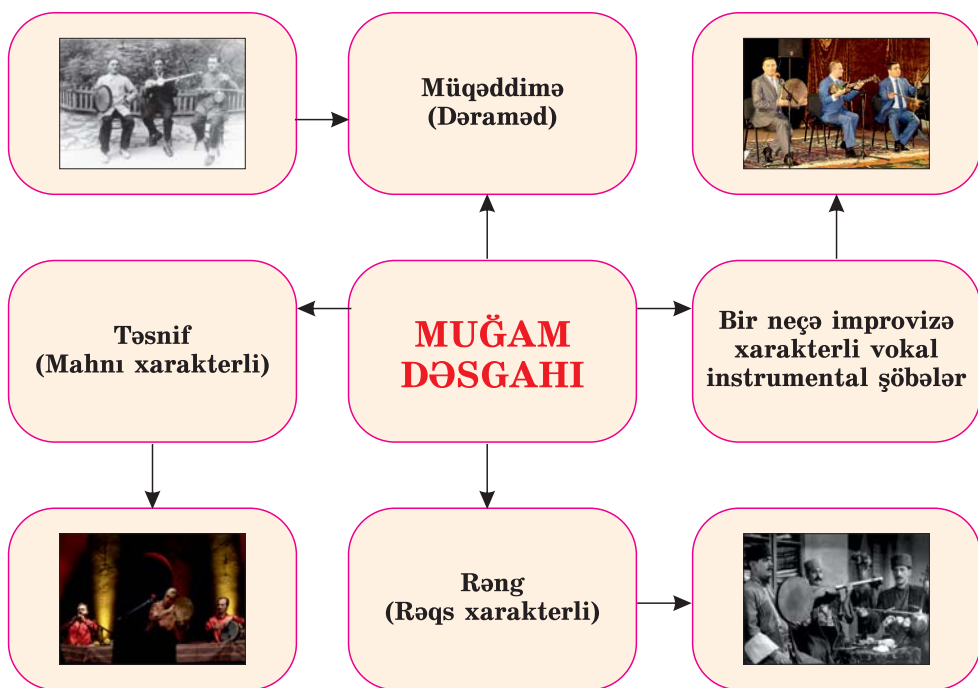
Tapşırıq: «Mənim bağım» mahnısının məzmununa uyğun şəkil çək.

MUĞAM DƏSGAHLARI VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT

Muğamlar iki cür olur: Muğam dəsgahları və zərbi-muğamlar.

Dəsgah – bütün tərkib hissələri ilə birlikdə ifa olunan muğama deyilir. Çox zaman muğam dəsgahlarını **çoxhissəli vokal-instrumental poemalar** da adlandırırlar. Muğam dəsgahı aşağıdakı tərkib hissələrindən ibarət olur:

Vokal-instrumental muğam dəsgahları Azərbaycanda və İranda geniş yayılmış əruz vəzninə əsaslanan qəzəllər əsasında oxunur.

Musiqi dinləyək: «Rast» dəsgahından bir parça

Dinlənən parçadan görünür ki, muğamı xanəndə oxuyur, lakin qavalda ritm tutulmur və ifağını yalnız tar və kamança müşayiət edir.

«Rast», yaxud digər muğam dəsgahlarını dinləyərkən göz önünə Xalq rəssamı Toğrul Nərimanbəyovun yaratdığı «Muğam» tablosu gəlir. Həmin tabloda əlində qaval olan xanəndənin tarın və kamançanın müşayiəti ilə klassik Azərbaycan muğamlarından birini ifa etməsi təsvir olunur.

Toğrul Nərimanbəyov.
«Muğam»

Notla birsəsli oxuyaq

BİZİM ÖLKƏ

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Bu xalq mahnısı «Rast» muğamına əsaslanıb.

«Rast» muğamı üstündə mahnı oxuyaq

BİP-BİPİN NƏĞMƏSİ

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.

Uçdu göylərə bizim peykimiz,
Söylədi yerə: yol gedirik biz.
Bip-bip, bip-bip,
Göylər min rəngdir. (2)
Burda ulduzlar,
Gör nə qəşəngdir!

Günəşdən, Aydan salam var sizə,
Nəgmə deyirəm, uşaqlar, sizə.
Bip-bip, bip-bip,
Dərindir göylər. (2)
Burda hər ulduz,
Min nağıl söylər.

Bildiyiniz kimi, muğamlar üstündə bir-birindən gözəl mahnılar bəstələnmişdir.

Fikrət Əmirovun 6/8 xanə ölçüsündə, oynaq, şən rəqs xarakterli «Bip-bipin nəğməsi» də «Rast» muğamı üstündə yazılmışdır. Onun melodiyası mi-bemol major qammasında yazılmışdır. Mahnının bəndi zildə başlayır və nəqəratı tədricən aşağı (bəmə) enərək, birinci oktavanın mi-bemol səsinə bitir.

Suallar

1. Neçə cür muğam var?
2. Muğam dəsgahı nədir?
3. Muğam dəsgahının tərkib hissələri necə adlanır?
4. «Bip-bipin nəğməsi»nin müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: «Bip-bipin nəğməsi»nin məzmununa uyğun şəkil çək.

MUSIQIDƏ VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ SÜLH MÖVZUSU

1949-cu ildə Parisdə və Praqada keçirilən Sülh Tərəfdarlarının I Ümumdünya konfransının emblemini məşhur ispan rəssamı Pablo Pikasso işləmişdi. Emblemdə dimdiyində zeytun budağı tutmuş ağ göyərçin təsvir edilmişdi. Əsərin adı «Sülh göyərçini»di.

Pablo Pikasso

«Sülh göyərçini»

*Kamil Nəcəfzadə.
«Ana və uşaq»*

Sülh mövzusu Azərbaycan ədəbiyyatının, təsviri incəsənətinin və musiqisinin aparıcı mövzularındandır.

Rəssam Kamil Nəcəfzadənin «Ana və uşaq» əsərində öz uşağını qoruyan qəlbi sülh arzulu ana obrazı təsvir edilmişdir. Adıçəkilən rəsm əsərinə tamaşa etdikdə böyük Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayevin «Məktəblilərin sülh haqqında mahnısı» yada düşür.

Böyük Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayevin marş tempində, təntənəli səslənən «Məktəblilərin sülh haqqında mahnısı» ilə artıq tanışlığımız var. Bu mahnı «Rast» muğamı üzərində yazılmışdır. Not yazısında «Repriza»dan, yəni əvvəlki not yazısını təkrar etməmək üçün işlədilən işarədən istifadə edilmişdir.

Mahnını yada salaq və notla oxuyaraq dirijorluq edək

QARA QARAYEVİN «MƏKTƏBLİLƏRİN SÜLH HAQQINDA MAHNISI»

Mahnı dinləyək: Cövdət Hacıyevin «Sülh uğrunda» simfonik poemasından bir parça

Azərbaycanın XX əsr görkəmli bəstəkarlarından olan Cövdət Hacıyev 1917-ci ildə Şəkidə anadan olub. P.İ.Çaykovski adına konservatoriyada təhsil alıb, dünya şöhrətli bəstəkar D.Şostakoviçin sinfini bitirib.

Cövdət Hacıyev «Sülh uğrunda» əsərində dövrünün mühüm problemlərinə toxunmuşdur. Əsəri dinlədikcə göz önünə xeyir və şər qüvvələrin mübarizəsi gəlir. Əsərin sonunda xeyir şərə qalib gəlir.

Cövdət Hacıyev, həmçinin müxtəlif səpkili simfoniya, oratoriya, ballada, sonata, xor üçün bir sıra dəyərli musiqi əsərlərinin müəllifidir. Bəstəkar, eyni zamanda Cövdət Hacıyev pədaqoji fəaliyyətlə də məşğul olmuşdur. Aqşın Əlizadə, Oqtay Kazımi, Oqtay Rəcəbov, Gülnaz Abdullazadə, Rəşid Nəsiboğlu və başqa bəstəkarların yetişməsində onun böyük rolu vardır.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

ZƏFƏR BİZİMDİR

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın, sözləri Abdulla Şaiqindir.

Tələsmədən

Çəkil bu torpaq - dan, ey xa - in düş - mən,
Bu a - zad xal - qı - mı yax - şı ta - nı sən. Göz
dik - mə se - vim - li, a - zad yur - du - ma,
Yur - dum ar - xa - la - nır mərd or - du - ma - ma.

Çəkil bu torpaqdan, ey xain düşmən,
Bu azad xalqımı yaxşı tanı sən.
Göz dikmə sevimli, azad yurduma,
Yurdum arxalanır mərd orduma.

Suallar

1. «Məktəblilərin sülh haqqında mahnısı»nın müəllifləri kimdir?
2. P.Pikasso kimdir və onun hansı əsərini tanıyırsan?
3. C.Hacıyevin «Sülh uğrunda» simfonik poemasının əsas mövzusu nədir?

Tapşırıq: Göyərçinin sülh simvolu olmasını çəkdiyin şəkildə əsaslandır.

MUSIQIDƏ VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ NİZAMİ GƏNCƏVİ OBRAZI

Qəzənfər Xəlqov

Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin ilk təsvirini 1947-ci ildə dahi şairin anadan olmasının 800 illiyi münasibəti ilə Xalq rəssamı Qəzənfər Xəlqov işləmişdir.

Böyük şairin Bakıda və Gəncədə ucalan möhtəşəm abidələrinin müəllifi Xalq rəssamı Fuad Əbdürrəhmanovdur.

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov dahi Nizaminin obrazını simli alətlər orkestri üçün yazdığı «Nizami» simfoniyasında böyük sənətkarlıqla yarada bilmişdir.

Fikrət Əmirov «Nizami» simfoniyasını Nizaminin anadan olmasının 800 illiyinə həsr etmişdir. 1947-ci ildə yazılmış bu əsər sonradan təkcə Azərbaycanda deyil, Rusiyada, Almaniyada, Fransada, ABŞ-da ən görkəmli dirijorlar tərəfindən səsləndirilmişdir. Fikrət Əmirovun «Nizami» simfoniyasını dinlədikcə dahi Nizami Gəncəvinin portreti göz önündə canlanır.

Fikrət Əmirovun portreti

Musiqi dinləyək: Fikrət Əmirovun «Nizami» simfoniyasının I hissəsindən bir parça

BUNU DA BİLİN

Azərbaycanda simfonik musiqinin, o cümlədən simfoniya janrının yaranması XX əsrin ikinci yarısına təsadüf edir. Görkəmli Azərbaycan bəstəkarlarından Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Cövdət Hacıyev, Soltan Hacıbəyov, Arif Məlikov, Xəyyam Mirzəzadə, Aqşin Əlizadə, Firəngiz Əlizadə və başqaları simfoniya janrının gözəl nümunələrini yaratmışlar.

Dahi Nizaminin obrazı görkəmli Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti Əfrasiyab Bədəlbəylinin də yaradıcılığında özünə yer tapmışdır. Onun yaratdığı «Nizami» operası buna misal ola bilər. Operanın librettosunu da Əfrasiyab Bədəlbəyli özü yazmışdır.

Musiqi dinləyək: Əfrasiyab Bədəlbəylinin «Nizami» operasından «Rənanın mahnısı»

Rəna Nizami Gəncəvinin həyat yoldaşı olmuş və böyük şairin yaradıcılığında onun obrazı əbədləşmişdir. Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən musiqiyə çevrilmiş və artıq romans-qəzəl kimi yaxşı tanındığımız «Sənsiz», «Sevgili canan» əsərləri də elə Nizaminin həyat yoldaşına həsr olunmuşdur.

Mahnı öyrənək

ODLAR YURDU

*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

I

Qəlbini ucaltmış göyə məşəltək,
Bakıdır köksündə döyünən ürək,
Gülür gözlərində böyük gələcək.

Nəqərat:

Eşitsin obalar, ellər bu səsi,
Bu gün bayram edir Odlar ölkəsi.

II

Dostluğun eşqilə ucalırıq biz,
Gül açır, bar verir diləklərimiz,
Bir vurur hər zaman ürəklərimiz.

Nəqərat:

III

Sevinclə ötüşür onun hər anı,
Dillərdə dolaşır şöhrəti, şanı,
Zəfərlər ucaldır Azərbaycanı.

Nəqərat:

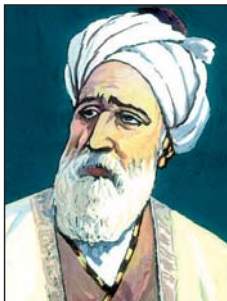

Suallar

1. İlk dəfə Nizami Gəncəvinin portretini kim işləmişdir?
2. Nizami Gəncəvinin Gəncədə və Bakıda qoyulmuş abidələrinin müəllifi kimdir?
3. «Nizami» simfoniyası hansı bəstəkar tərəfindən yazılmışdır?
4. «Odlar yurdu» mahnısının müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: Odlar yurdu Azərbaycana həsr olunmuş incəsənət nümunələri haqqında danış.

MUSIQIDƏ VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ MƏHƏMMƏD FÜZULİ OBRAZI

Məhəmməd
Füzuli

Dahi Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Məhəmməd Füzulinin həyat və yaradıcılığı çoxcəhətli və zəngindir. Təkcə ana dilində deyil, ərəb və fars dillərində də həmişəyaşar əsərlər müəllifi olan M.Füzuli klassik poeziyanın nadir sənət nümunələrini yaratmışdır. Onun «Leyli və Məcnun» poeması əsasında dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli 1908-ci ildə eyniadlı operasını yazmışdır. O bu muğam-opera ilə təkcə Azərbaycanda deyil, bütün müsəlman Şərqində opera janrının əsasını qoymuşdur. Operanın libretto müəllifi də bəstəkarın özüdür.

BUNU DA BİLİN

- Böyük xor kollektivi qadın və kişilərdən ibarət xorlara deyilir. Çox zaman bu tip xorlara qarışıq xorlar deyirlər. Burada qadın səslər «soprano» və «alt», kişi səslər isə «tenor», «bariton» və «bas» adlanır.
- 3/8 xanə ölçüsünə də 3/4 xanə ölçüsü kimi dirijorluq edilir.

Notla oxuyaq

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN «LEYLİ VƏ MƏCNUN» OPERASI «LEYLİ VƏ İBN SALAMIN DUETİ»NDƏN BİR PARÇA

«Leyli və Məcnun» operası səhnəmizdə

Musiqi dinləyək: Cahangir Cahangirovun «Füzuli» kantatasının II hissəsindən bir parça

Məhəmməd Füzuli şəxsiyyəti və yaradıcılığı musiqidə və təsviri incəsənətdə çox sevilən və daima mü-raciət edilən bir ünvandır.

Cahangir Cahangirovun Məhəmməd Füzulinin qə-zəllərinə yazdığı «Füzuli» kantatasında dahi şairin möhtəşəm obrazı, onun təkrarolunmaz zəngin daxili aləmi musiqinin təsiri imkanlarından ustalıqla istifa-də edilərək açılmışdır. Bu əsəri dinlədikdə böyük Füzulinin portreti göz önünə gəlir. Kantatanın əsasını şairin üç qəzəli təşkil edir.

Rəssam Sadıq Şərifzadə 1958-ci ildə işlədiyi «Məhəmməd Füzuli» tablosu ilə böyük şairin tarixin yad-daşına əbədi həkk ediləcək portretini yaratmışdır.

**Sadıq
Şərifzadə**

Mahnı oxuyaq

BEŞİK NƏĞMƏSİ

(Azərbaycan xalq mahnısı)

I

Laylay dedim, yatasan,
Qızılgülə batasan.
Gül yastığın içində,
Şirin yuxu tapasan.

II

Könlümün bir gülüsən,
O gülün bülbülüsən.
Sinəmin sünbülüsən,
Səni, balam, sevirəm.

III

Laylay dedim həmişə,
Karvan gedər enişə.
Yastığında gül bitsin,
Döşəyində bənövşə.

Elə mahnılar var ki, onu bütün analar öz balaları üçün oxuyur. İnsan üçün ən müqəddəs olan anaların körpələrinə oxuduğu həzin arzularla dol-u nəğmələr laylalardır. «Beşik nəğməsi» də əsrlərin yaddaşından süzü-lən laylalarımız əsasında bəstələnmişdir. Mahnı Azərbaycan klassik mu-ğamı «Segah» üstündədir. 2/4 xanə ölçüsündə olan mahnı həzin səslə və aramla ifa olunur. Bu mahnını oxuyan hər kəsin gözü önündə öz anası-nın sevimli obrazı canlanır.

Suallar

1. Azərbaycanda, eləcə də Şərqdə ilk operanı kim yaradıb?
2. «Leyli və Məcnun» operası hansı şairin əsərinə əsaslanır?
3. Füzuli obrazını incəsənətdə ilk dəfə hansı rəssam yaradıb?

Tapşırıq: Anaların oxuduqları beşik nəğmələri haqqında şifahi təqdimat hazırla.

MUSIQIDƏ VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ ANA OBRAZI

Rafael Santi.
«Florensiya
madonnası»

Ana obrazı bütün dövrlərdə ədəbiyyatın, musiqinin və incəsənətin aparıcı mövzularından olub. İnsan «Ana Vətən» deyəndə Vətəni bütün varlığı ilə sevdiyini vurğulayıb, «Ana torpaq» deyəndə doğma yurdun onun üçün necə müqəddəs olduğunu demək istəyib, «Ana dili» deyəndə dilinə hədsiz məhəbbətini etiraf edib. Deməli, sevginin meyarı anaya olan istəkdir. Qədim yazılı abidəmiz olan «Kitabi-Dədə Qorqud»da da anaya — qadına yüksək məhəbbət və hörmət var. Dastanda ana obrazı Vətən rəmzi kimi ümumiləşdirilir, ana haqqı Tanrı haqqı kimi qiymətləndirilir. Məşhur rəssam Rafael Santinin də yaradıcılığında ana obrazına rast gəlinir. Bunu rəssamın «Florensiya madonnası» əsərinin timsalında söyləmək olar. Ana haqqında yazılmış ən uğurlu mahnılardan biri də böyük bəstəkarımız Cahangir Cahangirovun İslam Səfərlinin sözlərinə bəstələdiyi «Əziz ana» mahnısıdır. Bu mahnının ilk ifaçısı dünya şöhrətli müğənni, Xalq artisti Rəşid Behbudov olmuşdur.

Cahangir
Cahangirov

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

ƏZİZ ANA

*Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri İslam Səfərlinindir.*

Dinlədiyimiz və notla oxuduğumuz «Əziz ana» mahnısı bəstəkarın mahnı yaradıcılığında xüsusi yeri olan mahnılardandır. Bu mahnını dinləyən hər bir insan öz anasını düşünür, onun qayğıkeş surətini gözləri önündə canlandırır.

BUNU DA BİLİN

Azərbaycanın görkəmli bəstəkarı, Xalq artisti Cahangir Cahangirov «Arazın o tayında» xor və simfonik orkestr üçün vokal-simfonik poemanın, «Dostluq haqqında mahnı», «Füzuli» və «Nəsimi» kantatalarının, «Sabir», «Hüseyn Cavid — 59», «Böyük Qələbə» oratoriyalarının, «Azad», «Mügənninin taleyi» operalarının müəllifidir. Cahangir Cahangirov həm də «Yenilməz batalyon», «Dəli Kür» və s. bədii filmlərin bəstəkarıdır.

Görkəmli Azərbaycan rəssamı Mikayıl Abdullayevin «Sevinc» tablosunda təbiətin qoynunda xoşbəxt ana və bala obrazı görürük. Bu əsər xəyalımızda C.Cahangirovun «Əziz ana» mahnısının oyatdığı sevimli ana obrazının rəsm təzahürüdür.

Xalq rəssamları Toğrul Nərimanbəyovun və Böyükağa Mirzəzadənin də yaradıcılığında analara həsr olunmuş rəsm əsərləri vardır.

Mikayıl Abdullayev.
«Sevinc»

Mahnı öyrənək

ANAM

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Qəşəm İsabəylinindir.*

I

Anam təzə don geyib,
Hörüb saçını təzə,
Ay ata, bax anama,
Gör nə yaraşır bəzək?!

Nəqərat:

Al, bu da gözmuncuğu,
Ay mehriban, ay əziz!
Yoxsa sənə göz dəyər,
Neyləyərək onda biz?!

II

Aralı dur, ay kişi,
Saçına əl vurma, gəl!
Qoy bir öpüm-oxsayım
Özüm hamıdan əvvəl.

Nəqərat:

«Anam» mahnısı rəqs xarakterli, oynaq, 6/8 xanə ölçülüdür. Rəqs xarakterli mahnıları mahnı-rəqs adlandırılır. Bu mahnı analar bayramına əsl hədiyyə ola bilər.

Suallar

1. «Əziz ana» mahnısının müəllifləri kimdir?
2. Cahangir Cahangirovun hansı əsərlərini tanıyırsan?
3. Ana mövzusunda rəsm əsərləri çəkmiş hansı Avropa və Azərbaycan rəssamlarını tanıyırsan?

Tapşırıq: Anana hədiyyə etmək üçün açıqca hazırla.

MUSIQIDƏ VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ NOVRUZ BAYRAMI

*Əzim Əzimzadə.
«Od üstündən tullanmaq»*

*Əzim Əzimzadə.
«Kos-kosa»*

*Arif Hüseynov.
«Bahar»*

Əsrlərin süzgəcindən keçmiş adət-ənənələrimizi özündə yaşadan Novruz insanlar arasında birlik və mehribanlıq, qarşılıqlı mərhəmət və diqqət bayramıdır. Novruz başdan-başa ruh yüksəkliyi, torpağa, insanlara məhəbbət, ruzi-bərəkət bayramıdır.

Xalqın adətinə görə Novruz süfrəsi nemətlərlə dolu olur, qız-gəlin təzə yaylıq bağlayar, pal-paltar geyinirlər. Evlərdə bayram hanası qurular, bayram xalçaları toxunar.

Novruz süfrəsinin hazırlanması axır çərşənbədən başlanır. Süfrəyə qoymaq üçün Novruz şirniyyatı hazırlanar. Bayram xonçaları bəzənər, şəkərbura, paxlava, şəkərcörəyi, noğul, nabat, püstə, badam, qoz, fındıq, tut qurusu, boyanmış yumurta və s. ləziz nemətlər yığılar. Xonçanın ətrafına ailə üzvlərinin sayı qədər şam düzülər və yandırılar. Axır çərşənbə gecəsi bəzən «yeddiləvin gecəsi» də adlanır. Ona görə ki, bu gecə süfrədə yeddi növ çərəz olmalıdır.

Azərbaycanda lap qədimdən Novruz bayramı ərəfəsində «Sayaçı», «Yel baba», «Qodu-qodu», «Kosa-kosa», «Qaravəlli» və s. kimi milli xalq oyunları oynanırdı.

Azərbaycanın bir sıra bölgələrində Novruzda «Xanbəzəmə» mərasimi keçirilir. Bir nəfər «Xan» seçilir. Başına tac qoyulur. Meydanın başında hündür taxt düzəldilir və Xan həmin taxtda oturur. Xana qulluq edilir, ona xonçalar gətirilir, «On dörd», «Mirzəyi», «Vağzalı», «Uzun-dərə», «Novruzu» və s. milli rəqslər oynanılır. Novruz bayramı təsviri incəsənətin sevilən mövzularındandır. Əzim Əzimzadənin «Od üstündən tullanmaq», «Kos-kosa», Arif Hüseynovun «Bahar» əsərləri bu mövzuda işlənmişdir.

Notla oxuyaq və əl çalmaqla müşayiət edək**UZUNDƏRƏ***(Azərbaycan xalq rəqsi)***Mahnı oxuyaq****NOVRUZ GƏLDİ****I**

Novruz gəldi bu gecə,
Azərbaycan elinə.
Qucaq açdıq oduna,
Alovuna, yelinə.
Bişdi şəkərburalar,
Yumurtalar boyandı.
Yer, göy, çəmən, çöl, dərə,
Bütün aləm oyandı.

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınındır.*

Bayram tonqallarının,
Alovu qalxdı göyə.
Tullandıq tonqallardan,
Nəğmələr deyə-deyə.
Nəqərat:

Nəqərat:

Nənələr dəmə qoydu,
Yenə bayram aşını.
Zəfəranla, kişmişlə,
Bəzədilər başını.

II

Kosayla Keçəl gəlib,
İstədi bayram payı.
Papaq atdıq evlərə,
Olduq Kosanın tayı.

Bu mahnı şən və oynaq xarakterli
olub, 6/8 xanə ölçüsündə səslənir.

Suallar

1. Novruz bayramı haqqında nə bilirsən?
2. Novruz bayramında hansı rəqslər oynanılır?
3. Novruza aid hansı mahnıları bilirsən?
4. Əzim Əzimzadənin Novruz bayramına həsr edilmiş rəsm əsərləri necə adlanır?

Tapşırıq: Novruz bayramında ifa edilən mərasim nəğmələrindən birinin əl çalmaqla ritmini tutub ifa et.

KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

*Tahir
Salahov*

«Təmirçilər»

*«Qara Qarayevin
portreti»*

«Yeni dəniz»

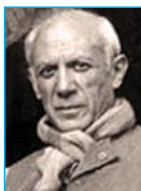
*Toğrul
Nərimanbəyov*

«Buzovna kəndində bayram»

«Bakıda toy»

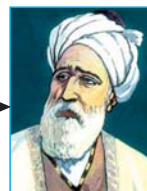
*Pablo
Pikasso*

«Sülh göyərçini»

*«Leyli və Məcnun»
operasından səhnə*

*Məhəmməd
Füzuli*

*Əzim Əzimzadə.
«Kos-kosa»*

*Bakı şəhəri.
Novruz şənliyi*

*Arif Hüseynov
«Bahar»*

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT, KİNO VƏ MUSİQİ

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ VƏ MUSİQİDƏ KARVAN OBRAZI

Musiqi dinləyək: Soltan Hacıbəyovun «Karvan» simfonik lövhəsindən bir parça

Soltan Hacıbəyov

Bu əsəri dinlədikcə insanın gözləri önündə ucsuz-bucaqsız səhra canlanır. İnsana elə gəlir ki, uzaqdan gələn dəvə karvanının addım səslərini eşidir. Karvan getdikcə yaxınlaşır və səslənmənin gücü artır. Karvan uzaqlaşdıqca səslənmənin də gücü azalır. Tədricən karvan səhrada gözdən itir və musiqinin səslənməsi də sona yetir.

Karvanın hərəkətinin ritmini əl çalmaqla göstərək:

PP < *ffff* > *PPP*

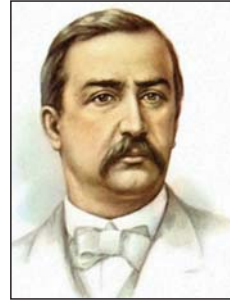
Sxemdən göründüyü kimi səslənmə 2 piano dinamik səslənmədən 4 forte gücünə qədər artır. Karvan bizi tərk etdikdə səslənmə tədricən 4 fortedən 3 pianoya qədər azalır və biz karvanı artıq «görmürük».

4 ölçülü xanədən ibarət olan bu ritm quruluşu görkəmli Azərbaycan bəstəkarı, Xalq artisti Soltan Hacıbəyovun «Karvan» simfonik lövhəsində bütün əsər boyu müşahidə edilir. Dinləyici əvvəldən axıradək bu ritmin təsiri altında olur.

1940-cı illərin ortasında bəstəkar Soltan Hacıbəyov Türkmənistan Dövlət Opera və Balet Teatrından «Kəminə və Qazı» adlı opera üçün sifariş alır. Bu operaya yazılan musiqi parçaları içərisində Orta Asiya səhralarını təsvir edən orkestr lövhəsi var idi. 1945-ci ildə Soltan Hacıbəyov onun əsasında «Karvan» simfonik lövhəsini yaradır. 1952-ci ildə onu yenidən işləyir. 1955-ci ildə əsərin son variantı Niyazinin dirijorluğu ilə lentə alınır.

Rus musiqisində səhrada yol gedən dəvə karvanı mövzusuna ilk dəfə XIX əsrin axırlarında tanınmış bəstəkar Aleksandr Borodin müraciət etmişdir.

O, «Orta Asiyada» adlı proqramlı simfonik əsərinə Asiyanın səhralarında qızmar günəş altında aramla addımlayan dəvə karvanı obrazını musiqi vasitəsilə böyük sənətkarlıqla təsvir etmişdir.

Aleksandr
Borodin

Musiqi dinləyək və müqayisə edək

A.P.BORODİN «ORTA ASİYADA» SİMFONİK ƏSƏRİNDƏN BİR PARÇA

Mahnı öyrənək

ÜRƏK DOYMAZ BAKIDAN

*Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri İsgəndər Coşğunundur.*

I

Sularından dönə-dönə içəsən,
Yollarından səhər-axşam keçəsən.
Seyr edəsən onu gündüz, gecə sən,
Göz doysa da, doymaz ürək Bakıdan.

Nəqərat:

Dünya sənə heyran, can Vətənim, can,
Sən nə bəxtəvərsən, Azərbaycan!
Bakıtək şən, bəxtiyar,
Ömrü bahar övladın var,
Göz doysa da, doymaz ürək Bakıdan.

II

Bağlarında qara şanı, ağ şanı,
Qızıl qumun min bir şəfa dərmanı.
Günəş odda qovuranda aranı,
Əskik olmaz sərin külək Bakıdan.

Nəqərat:

Suallar

1. «Karvan» simfonik lövhəsini kim yaradıb?
2. Rus bəstəkarlarından kim və nə vaxt «Karvan» mövzusuna müraciət etmişdir? Əsərin adını söyləyin.
3. Rus bəstəkarı Aleksandr Borodin haqqında nə bilirsən?
4. «Ürək doymaz Bakıdan» mahnısının müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: Səhrada hərəkət edən dəvə karvanının addım səslərini əl hərəkətləri ilə səsləndir.

KİNODA VƏ MUSİQİDƏ QƏHRƏMANLIQ OBRAZI

Musiqi dinləyək

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN «KOROĞLU» OPERASINDAN «UVERTÜRA»

«Koroğlu» filmindən fraqment

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin «Koroğlu» operasında xalq qəhrəmanı Koroğlunun xanlara və paşalara qarşı mübarizəsi təsvir olunur. Həmişə Koroğlunun təsvirini görəndə «Koroğlu» operasından «Uvertüra» yada düşür. Bu uvertüra himnimiz kimi həmişə Azərbaycan xalqının bir qəhrəmanlıq simvolu olmuşdur. Xalqımızın ağır və şən günlərində bu əsər daima onu ruhlandırılmış və mübarizəyə səsləmişdir.

«Uvertüra» fransız sözüdür. Mənası «açmaq» deməkdir. Əsərə çəkilmiş eyniadlı filmdəki qorxmaz və igid xalq qəhrəmanı Koroğlunun təsvirini görəndə qulaqlarımızda «Koroğlu» operasındakı «Uvertüra» səslənir.

Azərbaycan xalq musiqisində qəhrəmanlarımıza, onların döyüş yoluna, yadellilərə qarşı mübarizəsinə həsr olunmuş mahnılardan biri də elimizdə-obamızda məşhur olan «Qaçaq Nəbi» mahnısıdır.

Notla oxuyaq

«QAÇAQ NƏBİ» (Azərbaycan xalq mahnısı)

XIX əsrin sonlarında Azərbaycan torpaqlarında çar canişinlərinin hakimiyyətinə, xalqın hesabına varlananlara qarşı silahlı kəndli dəstələri yaranırdı. Belə dəstələrdən birinə xalq qəhrəmanı Qaçaq Nəbi başçılıq edirdi. Onun həyat yoldaşı, adı nəğmələrdə əbədləşmiş qorxmaz Həcər də Qaçaq Nəbi ilə çiyin-çiyinə vuruşurdu. 1985-ci ildə «Azərbaycanfilm» kinostudiyasında çəkilən «Qaçaq Nəbi» filmi el qəhrəmanının şücaətindən bəhs edir.

«Qaçaq Nəbi» filmindən
fragment

BUNU DA BİLİN

«Qaçaq Nəbi» filminin digər adı «Atları yəhərləyin»dir.

XX əsrdə də Azərbaycan xalqı general Həzi Aslanov, Mehdi Hüseynzadə kimi qəhrəmanlar yetişdirmişdir.

Mahnı öyrənək

ÖLMƏZ SƏRKƏRDƏ

Musiqisi Süleyman Ələsgərovun,
sözləri Cavad Cavadlınınadır.

Solo: Düşmənin gözündə qoydun kamını,
Qırdın, parçaladın istehkamını,
Döyüşə səfərbər etdin hamını.

Xor: Nəslimiz adını daşıyır, Həzi,
Ölməmiş, həmişə yaşayır Həzi.

Həzi Aslanov

Solo: Sevdin hər əsgəri övladın kimi,
Qorudun adını öz adın kimi,
Vətənin gül açdı muradın kimi.

Xor: Nəslimiz adını daşıyır, Həzi,
Ölməmiş, həmişə yaşayır Həzi.

«Həzi Aslanov» filmindən
fragment

Suallar

1. Uvertüra sözünün mənası nədir?
2. Dinlədiyin «Uvertüra»nın müəllifi kimdir və bu əsər hansı operaya aiddir?
3. «Ölməz sərkərdə» mahnısının müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: «Azərbaycanın milli qəhrəmanları ədəbiyyatda, təsviri incəsənətdə və musiqidə» mövzusunda təqdimat hazırla.

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ VƏ MUSİQİDƏ DON KİXOT OBRAZI

Pablo Pikasso.
«Don Kixot»

Məşhur ispan rəssamı Pablo Pikasso Servantesin «Don Kixot» romanının qəhrəmanı Don Kixotun obrazını özünün qravüra üsulu ilə işlədiyi eyniadlı əsərində təsvir etmişdir. Romanda yazıçı parodiya və satira üslubundan istifadə etməklə İspaniyanın feodal qayda-qanunlarını tənqid edir.

BUNU DA BİLİN

Qravüra — bərk material üstündə rel-yefləşdirmə və ya basılma üsulu ilə çəkilmiş şəkllə deyilir. Azərbaycanın məşhur rəssamlarından Maral Rəhmanzadə «Xınalıq», Elbəy Rzaquliyev «İçərişəhər» adlı rəsm əsərlərini məhz qravüra üsulu ilə yaratmışlar.

Kinorejissor Kozintsev «Don Kixot» romanının nəşr olunmasının 350 illiyi münasibəti ilə eyniadlı film çəkmişdir. Böyük Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayev bu filmin musiqisini bəstələmişdir.

Qara Qarayev sonradan «Don Kixot» filminə yazdığı musiqi əsasında «Don Kixot» simfonik qravürlərini yaratmışdır. Beləliklə, Qara Qarayev «qravüra» terminini musiqiyə bir janr kimi gətirmişdir. Bəstəkarın bu məşhur əsəri dünyada çox sevilir. P.Pikassonun «Don Kixot» qravürlərinə tamaşa edərkən Qara Qarayevin eyniadlı simfonik qravürləri yada düşür.

Musiqi dinləyərkən və notla oxuyaq

QARA QARAYEVİN «DON KİXOT QRAVÜRLƏRİ» ƏSƏRİNDƏN «SƏYAHƏT» HİSSƏSİ

Musiqi dinləyək: Qara Qarayevin «Don Kixot qravürləri» əsərindən «Aldonsa» hissəsi

Bu musiqidə zəriflik, məhəbbət hisləri Aldonsanın obrazında öz əksini tapır.

Mahnı öyrənək

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI

I

Əcəb ağ gündədir mənim Vətənim,
Günlər keçir bayram kimi, el gülür.
Rəngdən-rəngə girir çölüm, çəmənim,
Aşığın sazında gülür, tel gülür.

Nəqərat:

Gülür bağlar, uca dağlar,
Əcəb gözəldir bu şən çağlar.

II

Tütək çalır, deyir dağda çobanlar:
«Bizi azad edən dahi sağ olsun.
Eşidilməz artıq ahlər, fəğanlar,
Dostlar gülsün, yadlar saralıb-solsun».

Nəqərat:

«Bayatı-Şiraz» muğamına əsaslanan, 6/8 xanə ölçülü, şən-oynaq xarakterli «Vətən haqqında mahnı» orta tempdə səslənir.

Vətənpərvərlik mövzusunda yazılmış bu mahnıda doğma yurdun təbiəti sanki rəssam fırçası ilə işlənib. Bu mahnının nümunəsində musiqinin, şeirin və təsviri incəsənətin gözəl vəhdəti hiss olunur.

*Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

Niyazi

*Süleyman
Rüstəm*

Suallar

1. «Don Kixot» romanının müəllifi kimdir?
2. «Don Kixot» bədii filminin musiqisini kim yazmışdır?
3. «Don Kixot» simfonik qravürləri hansı bəstəkarın əsəridir?
4. «Vətən haqqında mahnı»nın müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: Qara Qarayevin tanıdığın əsərləri ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ VƏ MUSİQİDƏ TƏBİƏT MƏNZƏRƏSİ

Nikolay Rimski-Korsakov deyirdi: «Gözəl rəsm əsərini mən mütləq eşidirəm və yaxşı musiqini görürəm».

Doğrudan da, Azərbaycanın Xalq rəssamı Səttar Bəhlulzadənin təbiət təsvirlərinin hər birinin sanki öz musiqisi var.

Səttar Bəhlulzadə. «Bahar nəğməsi»

«Yaz motivi»

Səttar Bəhlulzadə

Böyük Azərbaycan rəssamı Səttar Bəhlulzadə Azərbaycanın ecazkar təbiətinin gözoxşayan, bəzən çoxumuza adi görünən guşələrini heyrətamiz ifadə vasitələri ilə çəkib. Səttar Bəhlulzadənin Vətən torpağına vurğunluğu rəssama bu yurdun gözəlliyini duymaq və onu rənglərin dili ilə əbədiyyətə qovuşdurmaq imkanı verib. Rəssamın «Kəpəzin göz yaşları», «Dağ yolu», «Xəzər gözəli», «Gülüstan», «Oyanma», «Bahar nəğməsi», «Yaz motivi» və s. bu kimi əsərləri həzin bir nəğmə kimi qəlblərə axır. Elə buna görə də Səttar Bəhlulzadəni «Azərbaycan təbiətinin mahir müğənnisi» adlandırırlar.

Musiqi dinləyək: Fikrət Əmirovun «Şur» simfonik muğamından bir parça

Böyük Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirovun «Şur» simfonik muğamında isə bəstəkar əsrarəngiz təbiət mənzərəsini musiqi dili ilə təsvir edir. Bəstəkarın «Kürd-ovşarı» simfonik muğamının da təsvir imkanları olduqca böyükdür.

Notla oxuyaq

«ŞUR» MUĞAMININ «SİMAYİ-ŞƏMS» RƏNGİ

Allegro Moderato

«Şur muğamı»nın «Simayi-şəms» rəngi təntənəli xarakterli olub, 2/4 ölçülüdür. Sol minor tonallığında olan bu melodiya tar, kamança və dəf ilə müşayiət edilir.

BUNU DA BİLİN

Rəng — muğam şöbələri arasında xanəndəyə istirahət vermək üçün işlənən rəqsvari musiqi parçasıdır.

Mahnı öyrənək

BƏNÖVŞƏ

Musiqisi Soltan Hacıbəyovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.

Yazda açırsan,
Ətir saçırsan.
Yerin — bağ, meşə,
Gözəl bənövşə.

Bağa girəndə,
Bağban dərəndə.
Qonursan döşə,
Gözəl bənövşə.

Nəqərat:

Zərif ətrin var,
Sənin, bənövşə.
Sevir uşaqlar,
Səni həmişə.

Suallar

1. N.Rimski-Korsakov təsviri incəsənət və musiqi haqqında nə demişdir?
2. Səttar Bəhlulzadə haqqında nə bilirsən?
3. Fikrət Əmirovun hansı simfonik muğamlarını tanıyırsan?
4. «Bənövşə» mahnısının müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: Fikrət Əmirovun tanıdığın əsərləri haqqında şifahi təqdimat hazırla.

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ VƏ MUSIQIDƏ NEFT DAŞLARI OBRAZI

Neft Daşları dünyada dəniz üzərində qurulan ilk şəhər və neft platformasıdır. Polad estakadalar üzərində ucalan bu qərribə şəhər dəniz səthindən bir neçə metr hündürlükdədir. Dənizdə salınmış bu möcüzəli şəhər bütün dünyada məşhurdur. Bu şəhərdə yaşayan qəhrəman neftçilərin əməyi sayəsində əldə edilən qara qızıl Azərbaycan neft sənayesinin inkişafında böyük rol oynayır. Məhz bu səbəbdən Neft Daşları Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında sevilən bir obraza çevrilmişdir. Tahir Salahovun «Təmirçilər», Toğrul Nərimanbəyovun «Xəzər» əsərləri bu mövzuya həsr edilmişdir. «Təmirçilər» əsərində neft buruqlarını təmir etməyə yollanan təmirçilər, «Xəzər» əsərində isə Xəzərin şahə qalxan dalğalarına sinə gərən Neft Daşları təsvir olunmuşdur. Hər iki rəssam Xəzəri və onun qoynunda çalışanları böyük sənətkarlıqla yaratmışdır. Quru ilə heç bir əlaqəsi olmayan Neft Daşlarında yaşamaq və işləmək kimi çətin və məsuliyyətli bir işin öhdəsindən layiqincə gələn qəhrəman neftçi obrazları və şahə qalxan Xəzər hər zaman təsviri incəsənət ilə yanaşı, musiqinin də diqqət mərkəzində olmuşdur.

Azərbaycan bəstəkarları bu mövzuda gözəl əsərlər yaratmışlar.

Musiqi dinləyək

NEFTÇİ QURBAN

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Hüseyn Arifindir.*

Kamil Nəcəfzadə. «Neft daşlarında»

Neftçi Qurbana həsr olunmuş bu mahnı dahi müğənni Bülbülün, Rəşid Behbudovun, Gülağa Məmmədovun, Anatollu Qəniyevin və digərlərinin ifasında səslənmişdir. Rəssam Tahir Salahovun Neft daşlarının təsviri olan «Xəzərdə səhər», Toğrul Nərimanbəyovun «Xəzər», Kamil Nəcəfzadənin «Neft daşlarında» əsərlərinə baxdıqda neftçi Qurbanın və onun ki-

mi bir çox qəhrəman dənizçinin obrazı göz önünə gəlir və sanki Ağabacı Rzayevanın «Neftçi Qurban» mahnısı səslənir.

TOFIQ QULİYEVİN «DOSTLUQ» MAHNISINDAN BİR PARÇA

DOSTLUQ

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Ənvər Əlibəylinindir.

I

Dörd dost, dörd ürək,
dörd yoldaşımız biz,
Birdir arzumuz, istəklərimiz.
Hər gün suları tən yara-yara,
Birgə gedirik biz buruqlara.

Nəqərat:

Ayrılmaz dostlarıq biz,
Tükənməzdir qüvvəmiz.
Qarşımızda baş əyir,
Mavi dalgalı dəniz.

II

Günəş nur səpir yollarımıza,
Dostluq güc verir qollarımıza.
Dostluq solmayan baharımızdır,
Hər vaxt sədaqət şüarımızdır.

Nəqərat:

III

O kəs ki, dünyada çox bəxtiyardır,
Sadıq, ayrılmaz dostları vardır.
Dərdi, sevinci birgə bölürlər,
Birgə qəm çəkib, birgə gülürlər.

Tofiq Quliyev

Ənvər Əlibəyli

«Qaya» vokal kvarteti

Tofiq Quliyevin «Dostluq» mahnısı keçən əsrin 60-cı illərində çəkilmiş «Bəxtiyar» filminə yazılmışdır. Filmdə şanlı Xəzər neftçilərinin obrazı öz əksini tapmışdır.

Suallar

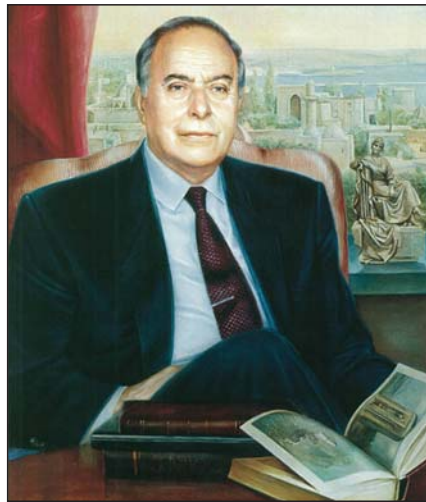
1. Neft Daşları niyə möcüzələr şəhəri adlandırılır?
2. Hansı rəssamlar Neft Daşları mövzusunda əsərlər yaratmışlar?
3. «Bəxtiyar» filminin musiqisi kimə məxsusdur?

Tapşırıq: Azərbaycan neftçilərinə həsr olunmuş tanıdığın musiqi və rəsm əsərləri ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırla.

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ VƏ MUSIQIDƏ ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN OBRAZI

*Ömər Eldarov Ümummilli lider
Heydər Əliyevin büstünü işləyərkən*

*Nikas Safronov.
Heydər Əliyevin portreti*

Həyatda elə insanlar var ki, onlar bütün ömürlərini xalqının xoşbəxtliyi uğrunda mübarizəyə həsr edirlər. Azərbaycan xalqı belə insanların xatirəsini həmişə əziz tutur və onları incəsənət əsərlərində, ədəbiyyatda və musiqidə əbədiləşdirir. Belə şəxsiyyətlərdən biri də Ulu öndər Heydər Əlirza oğlu Əliyevdir. Heydər Əliyev uzun müddət Azərbaycana rəhbərlik etmiş, xalqın rifahı və respublikada iqtisadiyyatın, mədəniyyətin, elmin, təhsilin və s. sahələrin inkişafı uğrunda var gücünü sərf etmişdir. Ümummilli liderin obrazı bir çox təsviri incəsənət nümunələrində öz əksini tapmışdır. Böyük rus rəssamı Nikas Safronovun «Heydər», Tahir Salahovun «Heydər», Rafael Abbasovun «Düşüncə» portretləri və s. məhz Ulu öndərə həsr olunmuşdur.

Azərbaycanın Xalq rəssamı, heykəltəraş Ömər Eldarovun Bakıdakı «Heydər» heykəli və Naxçıvandakı «Heydər» büstü Ulu öndərə həsr olunan gözəl heykəltəraşlıq nümunələri hesab oluna bilər.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

«HEYDƏR» ORATORİYASININ II HİSSƏSİ

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Rafael Hüseynovundur.*

Altı hissədən ibarət olan bu oratoriya Ulu öndər Heydər Əliyevə həsr edilmişdir. Oratoriyada Heydər Əliyevin parlaq şəxsiyyəti musiqi və poeziyanın vəhdətində açılır.

Oratoriyanı dinlədikdə Ulu öndərin özü ilə yanaşı, onun rəssamlar tərəfindən işlənmiş portretləri göz önünə gəlir, rəhbərin nurlu, zəkali və aydın siması, hamıya örnək ola biləcək mənalı ömür yolu yada düşür.

BUNU DA BİLİN

Ulu öndər Heydər Əliyev haqqında yazılmış ilk monumental simfonik əsər Xalq artisti Arif Məlikovun «VIII simfoniya»sıdır.

Mahnı öyrənək

ULU TORPAQ

I

Günəşimiz saralıbdı,
Göylərimiz qaralıbdı.
Qarabağı sar alıbdı,
Dərd bürüyüb solu, sağ
Tanrı, qurtar bu sınağı!

Nəqərat:

Qalx, qalx, ulu torpaq,
Qalx, qalx, ulu bayraq,
Qalx, qalx, sən, ey mərd xalq!
Yer titrəsin məhvərindən!

*Musiqisi Eldar Mansurovun,
sözləri Nahid Hacızadəninindir.*

II

Ocaq sönmüş neçə yurdda,
Uca dağlar yanır odda,
Arxa Bakı, ellər darda,
Ürəyimiz göynər-göynər,
Bəsdir daha, dözdük yetər!

Əzəmətlə səslənən «Ulu torpaq» mahnısı sol minor qammasındadır. Xanə ölçüsü 4/4-dür. Mahnı «Bayatı-Şiraz» muğamı üzərində yazılıb.

Ulu torpaq — bizim doğma Azərbaycan torpağıdır. Torpağı ulu edən onun dahi şəxsiyyətləri və onların zəkasıdır. Ulu öndərimiz Heydər Əliyev doğma yurdun öyünə biləcəyi bir övlad, bir şəxsiyyətdir.

Suallar

1. Hansı rus rəssamı Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin portretini işləmişdir?
2. Hansı Azərbaycan rəssamları əsərlərində Heydər Əliyev obrazı yaratmışlar?
3. «Heydər» oratoriyasının müəllifləri kimdir?
4. «Ulu torpaq» mahnısının müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri Heydər Əliyev haqqında bildiklərini danış.

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏTDƏ VƏ MUSIQIDƏ HİNDİSTAN MÖVZUSU

Toğrul Nərimanbəyov.
«Hind lövhələri»

Ağasəlim Quliyev.
«Rabindranat Taqor»

Mikayıl Abdullayev.
«Hind gözəli»

Azərbaycan—Hindistan mədəni əlaqələri bu ölkənin ədəbiyyatımızda, təsviri incəsənətimizdə və musiqimizdə tərənnümünə yol açmışdır. Görkəmli Azərbaycan rəssamı Mikayıl Abdullayevin «Hindistanla ikinci görüş» adlı silsilə əsərləri onun Hindistan səfərindən sonra yaranıb. Rəssam həm də Hind xalqının böyük qızı «İndira Qandinin portreti» əsərinin müəllifidir. Mikayıl Abdullayev Hindistan mövzusunda işlədiyi silsilə əsərlərə görə 1970-ci ildə «Cavahirləl Nehru» adına beynəlxalq mükafata layiq görülmüşdür.

Azərbaycanın Toğrul Nərimanbəyov, Tahir Salahov, Elbəy Rzaquliyev kimi məşhur fırça ustaları da hind mövzusunda dəyərli əsərlər yaratmışlar.

Heykəltəraş Ağasəlim Quliyev «Rabindranat Taqor» əsərində hind şair-dramaturqu Rabindranat Taqorun keşməkeşli həyatını təsvir etmişdir.

Musiqi dinləyək: Soltan Hacıbəyovun «Hind lövhələri» musiqi silsiləsindən bir parça

Bəstəkar Soltan Hacıbəyov simli kvartet üçün «Hind lövhələri» silsilə musiqi əsərində Hindistanda olduğu zaman eşitdiyi xalq musiqisindən məharətlə bəhrələnmişdir. Bəstəkarın «Hind mövzusunda süita» adlı əsəri 1964-cü ildə yazılıb, 1972-ci ildə isə bu süitadan istifadə etməklə S.Hacıbəyov «Hind lövhələri» adlı simfonik əsərini yaradıb.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyağ

MAY

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Rüfət Əhmədzadəninindir.

Moderato

I

Aşdı-daşdı çay,
Açdı gül-çiçək.
Gəldi gözəl may,
Sevindi ürək.

Solo: Günlər şən keçir,
Coşur arzular.

Xor: Gətirdin bizə
Solmayan bahar.

II

Dağlar donunu
Atlasdan geyir,
Hər tərəf, hər yan,
Sənə «Gəl», — deyir.

Solo: Gülür baxışlar
Yaz günəşindən.

Xor: Güldü, sevindi
Anamız, Vətən!

Fa major qammasında, «Rast» muğamı üstündə səslənən bu mahnının xanə ölçüsü 6/8-dır. Yəni hər bir xanədə 6 səkkizlik not olur. Mahnı solo və xorun dialoqu kimi ifa olunur. Mahnını çox tələsmədən, orta tempdə oxumaq lazımdır.

Suallar

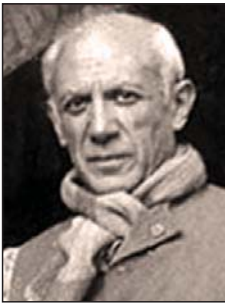
1. Hansı Azərbaycan rəssamları öz yaradıcılıqlarında Hindistanla bağlı əsərlər yaratmışlar?
2. Azərbaycanın hansı bəstəkarı hind mövzusunə müraciət etmişdir?
3. «May» mahnısının müəllifləri kimdir?

Tapşırıq: Baharın gəlişinə həsr olunmuş digər mahnılardan parçalar ifa et.

31-32-ci mövzu

KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

Bəstəkar, şair və rəssamların adını yadına sal.

Musiqi kollektivlərinin adını yadına sal.

Tapşırıq: Keçilmiş dərsləri təkrar et və yekun konsertinə hazırlaş.

MUSİQİ LÜĞƏTİ

6/8 ölçüsü — altı səkkizlikdən ibarət xanə ölçüsü.

Ansambl — bir neçə musiqçinin birgə ifasında iştirak edən musiqi kollektivi.

Arazbarı — Azərbaycan zərbi-muğamı.

«Arşın mal alan» — Ü.Hacıbəyli tərəfindən 1913-cü ildə yaradılmış ilk Azərbaycan operettası.

Aşıq mahnıları — aşıqların yaratdığı mahnılar.

Balet — səhnə üçün yazılmış və özündə musiqi, rəqs, dramatik fəaliyyət birləşdirən musiqili-xoreoqrafik əsər.

Balet librettosu — baletin nəsrə yazılmış məzmunu.

Cəngi — cəngavərlik ruhunda hərbi Azərbaycan xalq rəqsi.

Dəsgah — muğam və onun tərkib hissələri.

Xalq mahnıları — el musiqiçilərinin yaratdığı mahnılar.

İnstrumental muğam — bir musiqi alətində səslənən muğam.

Kantata — bir, yaxud çoxhissəli, təntənəli, nağıl-epik xarakterli vokal-simfonik əsər.

Kuplet quruluşu — bənd və nəqəratdan ibarət mahnı quruluşu.

Qəzəl — professional klassik Şərq şeirinin ən mürəkkəb növü.

«Leyli və Məcnun» operası — Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən yaradılmış Azərbaycanda və Şərqdə ilk opera.

Libretto — musiqi əsərinin yazılı mətni, operanın (baletin, operettanın) qısa məzmunu.

Operetta — komediya məzmunlu vokal-rəqs səhnələrindən və danışiq epizodlarından ibarət musiqili səhnə əsəri.

Oratoriya — solistlər, xor, qiraətçi və simfonik orkestr üçün yazılmış çoxhissəli musiqi əsəri.

Romans — fortepiano, yaxud başqa musiqi alətinin müşayiəti ilə ifa olunan lirik məzmunlu kiçik vokal əsər.

Romans-qəzəl — XX əsrin 40-cı illərində Ü.Hacıbəyli tərəfindən yaradılan yeni romans növü.

Simfoniya — yunan sözü olub, «həmahənglik» mənasını daşıyır.

Sözsüz mahnı — sözdən istifadə edilmədən bir musiqi aləti, yaxud orkestr üçün yaradılmış əsər.

Tərəkəmə — maldarlıqla məşğul olan Tərəkəmə tayfalarına məxsus qədim Azərbaycan xalq rəqsi.

Unison — birağızdan səs-səsə verib oxumaq.

Uvertüra — musiqili səhnə əsərinin əvvəlində səslənən musiqi.

Vokaliz — səsə ifa olunan sözsüz melodiya.

Vokal-instrumental muğam — xanəndə və xalq çalğı alətlərinin müşayiəti ilə ifa edilən muğam.

Zərbi-muğam — ritmlə müşayiət olunan vokal-instrumental muğam.

DƏRSLİYƏ DAXİL OLAN MAHNILARIN NOTLARI

QALİBLƏR MAHNISI

*Musiqisi Qəmbər Hüseynlinin,
sözləri Ələkbər Ziyatayıdır.*

Marş tempində

Bi - zi dağ - lar qar - ta - lı tək bö - yü
- dən bir a - na - san, ey doğ - ma yurd.
Ey Və - tən! Öz mah - nı - nı
öy - rə - dir - sən bi - zə sən;
qa - lib - lə - rin mah - nı - sı - dır bu mah - nı!

AY XƏZƏR

*Musiqisi Nazim Əliverdibəyovun,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.*

Allegretto

A - çıb sə - nə ü - rə - yi - mi da - nı - şı - ram mən,
Eş - qim ki - mi co - şub - da - şan Xə - zər - sən, Xə - zər.
Nəqərat: f Sən meh - ri - bən Xə - zə - rim sən, Qa - na - dım - dır ağ lə - pə - lər,
Ma - vi göz - ü gö - zə - lim - sən, ay Xə - zər, Xə - zər!

GƏNC İDMANÇILAR MARŞI

*Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyarındır.*

Tempo di marcia

Po-lad ki - mi bə - də - ni - miz,
Gənc id-man-çı a - dı - mız var. Qüv-vət-li-
yik, sağ - la - mıq biz, Sı - ra - mı - za gə-
lin, dost - lar. Bi-zə ya - rış mey-da - nı-
dır Düz-lər, çay - lar, gen ü - fük - lər.
Hər o - yun - da, hər yü - rüş - də
Ü - zü - mü - zə gü - lür zə - fər.

BAYRAM GÜNÜ

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

Tempo di marcia

A - zad el - lə - ri - min gənc nəş li - yik biz, Se-
vinc - lə do - lu - dur kör - pə qəl - bi - miz. Biz
a - zad bül-bü - lük öl - kə - miz gül - şən, bu bay - ram gü -
nün-də gə - zi - rik şən - şən gə - zi - rik şən - şən! // - şən!

ŞƏN AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Polad Bülbüloğlunun
sözləri Məstan Günərinədir.*

Allegretto

Qoy mən ye - nə söh - bət a - çım ilk ba - ha - rım
dan, Nəğ - məm i - lə bir - də - ke - çim
Nəqərat:
öz di - ya - rım dan. Bol bəh - rə - li
Mu - ğan dü - zü Mil dü - zü Şir - van dü - zü
Gəl - gəl - de - yir Şən A - zər - bay can!
Tər gül - lə - rin şə - fa - lı - dır Göy - göl nə
sə - fa - lı - dır, Hər ya - nı gül - şən A - zər - bay - can!

QARABAĞ

*Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Rəfiq Zəkanındır.*

Moderato

Sən el - lə - rin, kö - nül - lə - rin gül - lü ba - ha - rı - san.
Eş - qi də - rin A - zər - bay - ca - nın, se - vim - li bir di - ya - nı
Nəqərat:
san. Cən - nə - tim Qa - ra - bağ, zi - nə - tim Qa - ra - bağ,
nəğ - mə - lər gü - lüs ta - nı - san, sev - gi das - ta - nı - san.

NƏĞMƏLƏR

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.*

Şən

Nə qə-dər gö-zəl-dir bi-zi bir an-da,
Çar-pı-şır, dö-yü-şür bə-zən şir ki-mi,
Dal-ğa-dan - dal-ğa-ya a-tan nəğ-mə-lər.
Bə-zən qu-zu ki-mi ya-tan nəğ-mə-lər.
Gə-zir yer ü-zü-nü,
gə-zir büs-bü-tün, E-li-min şöh-rə-ti,
şa-nı-dır bu gün. Yur-du-mu dün-ya-ya ta-nı-dır bu
gün. Ər-zin o ba-şı-na ça-tan nəğ-mə-lər.

AZƏRBAYCAN

(Azərbaycan aşiq mahnısı)

*Not yazısı Səid Rüstəmovun,
sözləri Səməd Vurğunundur.*

Moderato

Çox keç-mi-şəm bu dağ-lar-dan
Dur-na göz-lü bu-laq-lar-dan
Ay-rı-lar-mi kö-nül can-dan,
Ay-rı-lar-mi kö-nül can-dan,
A-zər-bay-can! A-zər-bay-can!
Ya-şa, ya-şa A-zər-bay-can Ay a-nam,
A-zər-bay-can. Ay a-nam. A-zər-bay-can!

VƏTƏNİMSƏN

Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Fikrət Qocanıdır.

Allegro
mf

Dağ gül-lə-ri min rəng ça-lır xa - lı ki - mi, Bə-növ-şə-lər
gö - zəl-lə-rin xa - lı ki - mi Nəğ-mə-lər də
do-daq-la-rın ba-lı ki - mi Şi-rin-lə-yir do-daq-la - rı
sə-hər-ax - şam. **Nəqərat:** A-na tor-paq, a-na di-yar, sən mə-nim-
sən öm-rüm gü-nüm, ru-hum, ca-nım Və-tə-nim - sən!
// - sən! Nəğ-mə-lər-də do-daq-la-rın ba-lı ki-mi
Şi-rin-lə-yir do-daq-la - rı sə-hər ax - şam!

QIŞ MAHNISI

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

Moderato
mf

Hər tə-rə-fə ya-ğır qar, Tez gə-lin siz, u-şaq-lar. Ağ ge-yi-nib
mə-şə, dağ, Qar-to-pa-sı oy-na-yaq. Qış gə-lib-dir qış gə-lib.
Bu yer-lə-rə xoş gə-lib Ney-lə-yə-cək qar bi-
-zə, dost o-lub ba-har bi-zə
Dost o-lub ba-har bi-zə.
Dost o-lub ba-har bi-zə!

GƏNCLİK MAHNISI

*Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeniy Dolmatovskinindir.*

Orta tempdə

mf Dal-ğa - lı Xə-zər - də biz, sal-dıq ilk qəh-rə-man bir şə-
-hər. Bu şə - hər -dən, bu yer -dən gör-mə-yib heç bə - şər.
Bir vü - qar - la, if - ti - xar - la du-rur şöh - rət
a - da - sı. Bu - ruq - la - rın dal - ğa - lar - la
qov - ğa - sı var, qov - ğa - sı.

MƏNİM BAĞIM

*Musiqisi Qəmbər Hüseynlinin,
sözləri Gəray Fəzlinindir.*

Allegretto

mf Gə - lin ay u - şaq - lar, Gə - lin ba - ğı - ma.
Ba - xın hər gü - lü - mə, hər yar - pa - ğı - ma.

BİP-BİPİN NƏĞMƏSİ

*Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.*

Allegretto

f Uç-du göy lə - rə bi-zimpey - ki - miz, Söy - lə - di ye - rə:
yolge - di - rik biz. Bip - bip, bip - bip, Göy -lər min rəng - dir
Bur - da ul - duz - lar Gör nə qə - şəng - dir Bip - bip, bip - bip.
Göy -lər min rəng - dir. Bur - da ul - duz - lar
Gör nə qə - şəng - dir! Bip - bip, bip - bip - bip!

ZƏFƏR BİZİMDİR

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri Abdulla Şaiqindir.

Tələsmədən

Çəkil bu tor-paq - dan ey xa - in düş - mən,
Bu a-zad xal - qı - mı yax - şı ta - nı sən. Göz
dik - mə se - vim - li a - zad yur-du - ma,
Yur-dum ar - xa - la - nır mərd or-du - ma - ma.

ODLAR YURDU

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Teymur Elçinindir.

Təntənəli

Qəl-bi-ni u - calt - mış gö - yə mə - şəl tək, Ba - kı - dır kök -
sün - də dö - yü - nən ü - rək. Gü - lür göz - lə - rin - də bö - yük gə - lə -
cək. E - şit - sin o - ba - lar, el - lər bu sə - si, Bu gün bay -
ram e - dir. Od - lar öl - kə - si. Bu gün bay - ram e - dir. Od - lar
öl - kə - si.

BEŞİK NƏĞMƏSİ

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Tələsmədən

Lay-lay de-dim, ya - ta - san, Lay-lay de-dim, ya - ta - san,
Qı - zıl gü - lə ba - ta - san. Gül yas - tı - ğın i - çin - də
Şi - rin yu - xu ta - pa - san.

ANAM

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Qəşəm İsabəylinindir.*

Allegretto **mf**

1. A - nam tə - zə don ge - yib,
Ay a - ta, bax a - na - ma

1. Hö - rüb sa - çı - nı tə - zə. 2. Gör nə ya - ra - şır bə - zək?!

Nəqərat f

Aİ, bu da göz - mun - cu - ğu, Ay meh - ri - ban,
ay ə - ziz Yox - sa, sə - nə göz də - yər,
1. Ney - lə - yə - rik on - da biz. 2. on - da biz.

NOVRUZ GƏLDİ

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Sevinc Nuruqızınıdır.*

Allegro moderato **mf**

Nov - ruz gəl - di bu ge - cə A - zər - bay - can e - li - nə Qu - caq aç -
diq o - du - na A - lo - vu - na, ye - li - nə Biş - di şə - kər - bu - ra - lar,
yu - mur - ta - lar bo - yan - dı Yer, göy, çə - mən, gül, də - rə büt - ün a - ləm
1. o - yan - dı. 2. Nə - nə - lər də - mə qoy - du ye - nə bay - ram
Zə - fə - ran - la kiş - miş - lə bə - zə - di - lər
1. a - şı - nı 2. ba - şı - nı **mf** Bay - ram ton - qal - la - rı - nın
Tul - lan - diq ton - qal - lar - dan
1. A - lo - vu qalx - dı gö - yə 2. nəğ - mə - lər de - yə - de - yə.

ÜRƏK DOYMAZ BAKIDAN

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri İsgəndər Coşğunundur.

Moderato

Su-la-rın-dan dö-nə-dö-nə, dö-nə-dö-nə
Yol-la-rın-dan sə-hər, ax-şam sə-hər, ax-şam
i-çə-sən. Seyr e-də-sən o-nu gün-düz,
ke-cə-sən. Göz doy-sa-da, doy-maz ü-rək
1. ge-cə-sən. 2. Ba-kı-dan! Nəqərat:
Dün-ya sə-nə hey-ran,
can Və-tə-nim, can, sən nə bəx-tə-vər-sən,
A-zər-bay-can! Ba-kı-tək sən bəx-ti-yar
Öm-rü ba-har öv-la-dın var. Göz doy-sa-da,
1. doy-maz ü-rək 2. Ba-kı-dan! Ba-kı-dan!

ÖLMƏZ SƏRKƏRDƏ

Musiqisi Süleyman Ələsgərovun,
sözləri Cavad Cavadlınıdır.

Marş tempində

Düş-mə-nin gö-zün-də qoy-dun ka-mu-nu,
Qır-dın, par-ça-la-dın is-təh-ka-mu-nu,
Dö-yü-şə sə-fər-bər et-din ha-mu-nu.
Nə-s-li-miz a-dı-nı da-şı-yır, Hə-zi,
Öl-mə-miş, hə-mi-şə ya-şa-yır Hə-zi.

VƏTƏN HAQQINDA MAHNI

*Musiqisi Niyazinin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.*

Şən

Ə - cəb ağ gün - də - dir mə - nim Və - tə - nim,
Gün - lər ke - çir bay - ram ki - mi, el gü - lür.
Rəng - dən - rən - gə gi - rir çö - lüm, ça - mə - nim,
A - şı - gın sa - zın - da gü - lür, tel gü - lür.
Gü - lür bağ - lar, U - ca dağ - lar,
Ə - cəb gö - zəl - dir, Bu şən çağ - lar.

BƏNÖVŞƏ

*Musiqisi Soltan Hacıbəyovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

Vivace *mf*

Yaz - da a - çır - san ə - tir sa - çır - san
Ye - rin bağ, me - şə, gö - zəl bə - növ - şə
Nəqarət: Zə - rif ət - rin var sə - nin bə - növ - şə
Se - vir u - şaq lar sə - ni hə - mi şə
Ba - ға gi - rən - də bağ - dan də - rən - də
Qo - nur - san dö - şə gö - zəl bə - növ - şə
Nəqarət: Zə - rif ət - rin var Sə - nin bə - növ - şə
Se - vir u - şaq - lar sə - ni hə - mi - şə.

DOSTLUQ MAHNISI

*Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Ənvər Əlibəylinindir.*

Allegro moderato

Dörd dost, dörd ü-rək,
Hər gün su-la-rı
dörd yol-da-şığ biz, bir-dir ar-zu-muz,
tən ya-ra-ya-ra bir-gə ge-di-rik
is-tək-lə-ri-miz. Ay-rıl-maz dost-la-rıq
biz, tū-kən-məz-dir
qüv-və-miz. Qar-şı-mız-da
baş ə-yir ma-vi dal-ğa-
lı də-niz Qar-şı-nız. La-la
la-la-la-lay-la-la la-la-la-lay-la-la lay-la-la-lay-la-la
la-lay-lay-lay

ULU TORPAQ

*Musiqisi Eldar Mansurovun,
sözləri Nahid Hacızadəninindir.*

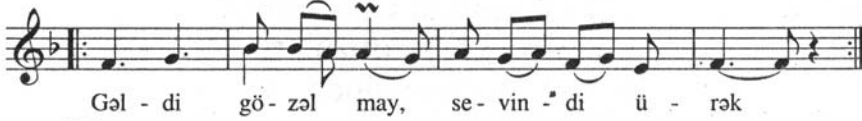
Əzəmətlə *mf*

Gü-nə-şi-miz sa-ra-lib-dı, Göy-lə-ri-
miz qa-ra-lib-dı, Qa-ra-ba-ğ-ı sar a-lib-
dı, Dərd bü-rü-yüb so-lu-sa-ğ-ı, Tan-rı qur-tar bu sı-na-
ğ-ı. Qalx, qalx, u-lu tor-paq! Qalx,
qalx, u-lu tor-paq! Qalx, qalx, sən ey mərd xalq! Yer tit-rə-
sin məh-və-rin-dən! Qalx!

MAY

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Rüfət Əhmədzadəninidir.*

Moderato

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSİQİ 5

Ümumtəhsil məktəblərinin 5-ci sinfi üçün

Musiqi fənni üzrə

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

*Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Yeganə Əsgər qızı Axundova
Ofeliya Safa qızı İmanova*

Redaktor

Bədii və texniki redaktor

Dizayner

Rəssam

Korrektor

Sevinc Nuruqızı

Abdulla Ələkbərov

Aqil Əmrahov

Gündüz Ağayev

Ülkər Şahmuradova

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
24.05.2016-cı il tarixli 354 №-li əmri ilə təsdiq edilmişdir.*

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi — 2017

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 4,7. Fiziki çap vərəqi 5,0.

Formatı 70x100 1/16.

Səhifə sayı 80. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru. Ofset çapı.

Tiraj 18960. Pulsuz. Bakı—2017.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya» MMC

Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sənə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sənə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, sən də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsan ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşın ondan sənə kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sənə təhsildə uğurlar arzulayırıq!